

DEMOKRAATLIKU KULTUURI PÄDEVUSTE VIITERAAMISTIK

Euroopa Nõukogu edendab ja kaitseb inimõigusi ning õigusriigi põhimõtet. Nimetatud põhimõtted on olnud Euroopa ühiskondade ja poliitiliste süsteemide nurgakivideks juba aastakümneid, kuid neid tuleb ikkagi alal hoida ja edendada, eriti majandus- ja poliitiliste kriiside aegu.

Enamik inimesi nõustuks selle väitega, et demokraatia tähendab kas rahva poolt või rahva nimel valitsemist ning seda ei saa toimima panna ilma institutsioonideta, mis tagavad reeglitepärased, vabad ja õiglasel valimised, enamuse valitsemise ning valitsuse aruandluskohustuse. Kuid nimetatud institutsioonid ei saa toimida, kui kodanikud ise ei ole aktiivsed ja pühendunud demokraatlikele töökspidamistele ja hoiakutele. Selles osas mängib haridus keset rolli ja käesolev viiteraamistik toetab haridussüsteeme demokraatliku kultuuri pädevuste õpetamisel, õppimisel ja hindamisel ning pöörab järjepidevalt tähelepanu sellele, et kasutatakse väga erinevaid lähenemisi.

Käesolev **teine köide** sisaldab demokraatliku kultuuri pädevuste tunnuseid, mille tutvustus on esimeses köites. Nende tunnustega püütakse õpetajaid aidata kindlaks määrata õppimise tulemusi, saavutatud oskusi pärast teatud õppeperioodi ning neid valdkondi, kus on vaja veel edasi areneda. Täiendavaid juhiseid viiteraamistiku rakendamiseks leidub kolmandas köites.

PREMS 089821

EST

www.coe.int

Euroopa Nõukogu on mandri juhtiv inimõiguste organisatsioon. Nõukogul on 47 osalisriiki, sealhulgas kõik Euroopa Liidu liikmesriigid. Kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid on alla kirjutanud Euroopa Inimõiguste Konventsioonile, mis on inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi kaitseks koostatud rahvusvaheline lepe. Euroopa Inimõiguste Kohus teostab järelevalvet, kuidas osalisriigid Konventsiooni tegelikkuses rakendavad.

2. köide

Demokraatliku kultuuri
pädevuste tunnused

Kolme köite komplekti köide 2
Ei müüda eraldi teistest köidetest

DEMOKRAATLIKU KULTUURI PÄDEVUSTE VIITERAAMISTIK

2. köide

Demokraatliku kultuuri
pädevuste tunnused

Prantsuskeelne väljaanne:
*Reference Framework of Competences
for Democratic Culture – Volume 2*
ISBN 978-92-871-8573-0

Text originated by, and used with the permission
of the Council of Europe. This document is
published by arrangement with the Council of
Europe, but under the sole responsibility of the
translator(s).

© Council of Europe, April 2018 English edition
© Council of Europe, July 2021 Estonian
translation

Käesolevas teoses väljendatud arvamused
on autorite vastutusel ja ei pruugi
tingimata peegeldada Euroopa Nõukogu
ametlikku poliitilist joont.

Kõik õigused on reserveeritud. Ühtegi
osa sellest väljaandest ei tohi tõlkida,
reprodutseerida või edastada ühelgi kujul
või ühegi vahendiga, kas elektroonilise
vahendiga (CD-Rom, internet jne) või
mehhaaniliste vahenditega, sealhulgas
koopiad, salvestised või kõik muud
infosalvestiste või infoedastuse süsteemid,
ilma Teavitusedirektoraadi kirjaliku loata
(F-67075 Strasbourg Cedex või
publishing@coe.int).

Fotod: iStockphoto.com
Kaanepilt ja kujundus: Documents and
Publications Production Department
(SPDP), Council of Europe

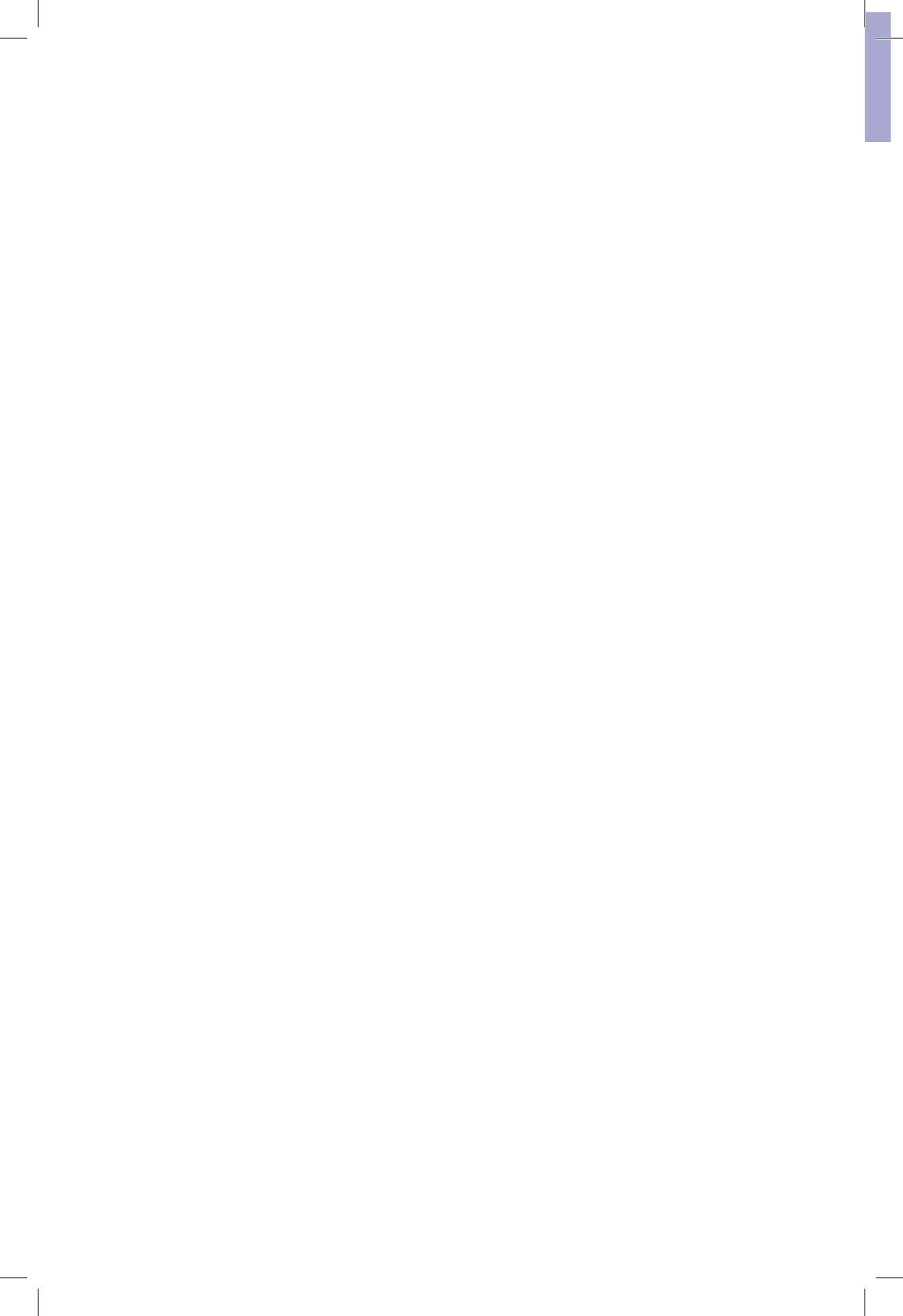
Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>, www.coe.int

(3-kõiteline komplekt) Euroopa
Nõukogu, aprill 2018 Trükitud
Euroopa Nõukogus

Sisukord

EESSÕNA	5
SISSEJUHATUSEKS	7
TÄNUSÕNAD	9
TEEMA TUTVUSTUS	11
1. PEATÜKK. PEAMISED TUNNUSED	15
2. PEATÜKK. KINNITATUD TUNNUSTE TÄIELIK ANDMEBAAS	25
3. PEATÜKK. TUNNUSTE VÄLJATÖÖTAMISE, LÄBIKATSETAMISE JA NEILE SKAALADE MÄÄRAMISE TÖÖPROTSESS	57
KOKKUVÕTE	61
TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS	63

Kiireks tutvumiseks on käesoleva väljaande taga lahtivolditav lehekülg demokraatliku kultuuri pädevuste mudeli kohta.

Eessõna

Demokraatlikud seadused ja institutsioonid võivad tõhusalt toimida ainult siis, kui nad tuginevad demokraatlikule kultuurile. Selle jaoks on haridus pöördelise tähtsusega. Sellised olid Euroopa Nõukogu kolmanda riigipeade ja valitsusjuhtide tippkohtumise järeldused 2005. aastal Varssavis. Selle alusel anti meie organisatsioonile ülesanne „edendada demokraatlikku kultuuri meie kodanike hulgas“. Selle jaoks on põhilise tähtsusega tagada, et noored omandavad teadmised, tõekspidamised ja suutlikkuse olla vastutustundlikud kodanikud kaasaegsetes, mitmekesistes, demokraatlikes ühiskondades.

Sellest ajast saadik on liikmesriigid käivitanud terve rea algatusi nimetatud valdkonnas. Puudu on olnud selge keskendumine ja arusaam kodanikuhariduse ühistest eesmärkidest. Meie demokraatliku kultuuri pädevuste viiteraamistik ongi mõeldud just selle lünga täitmiseks.

Kiire vajadus selle järele ilmus teravalt tähelepanu keskmesse, kui esinesid hiljutised arvukad terroristlikud rünnakud mitmel pool Euroopas. Just haridus on kesk- ja pikaajaliselt see vahend, millega saab ennetada vägivaldset äärmuslikkust ja äärmustumist (radikaliseerumist), kuid töö sellega peab algama kohe nüüd. Selles valguses tervitati ühehäälselt pädevuste mudelit (mis sisaldub raamistiku 1. köites) Euroopa Nõukogu haridusministrite alalise konverentsi 25. istungil Brüsselis 2016. aastal.

Käesolev viiteraamistik on Euroopa Nõukogu liikmesriikidega ja laiemaltki laiapõhjalise konsulteerimise ja testimise tulemus. Viiteraamistiku aluseks on tõekspidamised, mis on meie demokraatlikes ühiskondades meile ühised. Raamistikus esitatakse konkreetsete töövahendid ja kriitiline arusaamine, mille kõikide tasandite õppijad peaksid omandama, et neil tekiks kuhugi kuulumise tunne ning nad annaks omalt poolt positiivse panuse demokraatlikesse ühiskondadesse, milles me elame. Kui nii tegutseda, siis saavad haridussüsteemid ühise tähelepanu keskme oma töö jaoks, austades samas pedagoogiliste lähenemiste mitmekesisust.

Käesoleva viiteraamistiku eesmärgiks on toetada liikmesriike avatud, sallivate ja mitmekesiste ühiskondade edasiarendamisel hariduse kaudu. Ma lootan, et nad võtavad käesoleva töövahendi ka omaks ning saavad sellest kasu.

Thorbjørn Jagland

Euroopa Nõukogu peasekretär

Sissejuhatuseks

Millises ühiskonnas hakkavad meie lapsed tulevikus elama? Suur osa vastusest sellele küsimusele sõltub haridusest, mis me neile tänasel päeval anname.

Haridusel on keskne roll tuleviku ülesehitamisel ning haridus peegeldabki seda, mis liiki maailma me soovime tulevastele põlvkondadele ette valmistada.

Demokraatia on Euroopa Nõukogu üks kolmest sambast ja liikmesriikide hulgas ei tohiks olla kõhklustki, et see peaks jääma meie tulevaste ühiskondade peamiseks alustalaks. Kuigi meie institutsioonid võivad olla kindlad, toimivad nad tõeliselt demokraatlikult ainult siis, kui meie kodanikud on täielikult teadlikud mitte ainult oma hääleõigusest valimistel, vaid ka tõekspidamistest, mida kehastavad meie institutsioonid. Meie haridussüsteemid ja koolid peavad noori ette valmistama, et neist saaks aktiivsed, osalevad ja vastutustunnet tundvad üksikisikud – sest meie keerukates, mitmekultuurilistes ja kiiresti edasiarenevates ühiskondades ei saa me hakkama vähemaga. Ning kvantumarvutuse ja tehisintellekti koidikul peaks meie lapsed seda enam olema varustatud vajalike tõekspidamiste, hoiakute, oskuste, teadmiste ja kriitilise arusaamisvõimega, mis võimaldab neil oma tuleviku kohta vastutustundlikke otsuseid teha.

Euroopa Nõukogu demokraatliku kultuuri pädevuste viiteraamistiku alguspunktiks oli veendumus, et haridussüsteemid, koolid ja ülikoolid peaksid demokraatlikuks kodanikuks olemise ettevalmistamisest tegema ühe oma peamistest ülesannetest. Sealhulgas peame tagama, et õppijad teaksid ja saaks aru nendest väljakutsetest, mis on nende ees ning oma otsuste tagajärgedest, mida nad suudavad teha ja mille tegemisest nad peaks loobuma. Kõige selle tegemiseks peavad neil olema mitte ainult teadmised, vaid ka vastavad pädevused – ning viiteraamistiku eesmärgiks ongi määratleda, mis pädevused need on.

Viiteraamistikku kuulub kolm köidet.

Esimeses köites sisaldub pädevuste mudel, mille määratles rahvusvaheliste ekspertide mitme valdkonna töörühm pärast laiaulatuslikku teadusuuringut ja konsulteerimist. 20 pädevust on jaotatud nelja valdkonda – tõekspidamised, hoiakud, oskused ja teadmised ning kriitiline arusaamisvõime – selle juures on teave mudeli taustast, kuidas see välja töötati ja kuidas seda tuleks kasutada.

2. köites sisaldub rida konstateeringuid, millega seatakse õppe-eesmärgid ja tulemused iga pädevuse jaoks. Nende tunnuste eesmärgiks on aidata haridustöötajaid, kes peavad looma õppeolukordi, mis aitavad neil vaadelda õppija käitumist seoses

mingi konkreetse pädevusega. Tunnuseid testiti vabatahtlikult osalevates koolides ja õpetajate poolt 16 liikmesriigis.

3. köide annab juhiseid selle kohta, kuidas pädevuste mudelit saab kasutada kuues hariduskontekstis. Mingil hetkel lisatakse sellele ka täiendavaid peatükke.

Viiteraamistik on välja pakutud kui töövahend, mis inspireeriks individuaalseid lähenemisi õpetamispädevustele demokraatliku kultuuri õpetamiseks, jäädes samas ühise eesmärgi juurde. Kuigi ei ole kohustust kõiteid ettenähtud viisil kasutada, on nende eesmärgiks loogiline tervik ning me soovitame õpetajatel tutvuda kogu viiteraamistikuga enne enda otsuste tegemist.

Esitlen käesolevat demokraatliku kultuuri pädevuste viiteraamistikku liikmesriikidele suure uhkusega. Tööd on tehtud pühendumisega ja eeskujuliku konsulteerimise ning avatud meelega. Ma loodan, et paljud teie hulgas kasutavad seda selles vaimus, milles see on välja pakutud – täiendav panustamine pingutustesse, et meie tulevane ühiskond oleks selline, kus meil meeldiks näha oma lapsi elamas.

Snežana Samardžić-Marković

Euroopa Nõukogu

Demokraatia küsimuste peadirektor

Tänuõnad

Autorite tiim

Demokraatliku kultuuri pädevuste viiteraamistiku koostas haridusosakond koostöös järgmiste rahvusvaheliste ekspertidega:

Martyn Barrett

Luisa de Bivar Black

Michael Byram

Jaroslav Faltýn

Lars Gudmundson

Hilligje van't Land

Claudia Lenz

Pascale Mompoin-Gaillard

Milica Popović

Călin Rus

Salvador Sala

Natalia Voskresenskaya

Pavel Zgaga

Euroopa Nõukogu haridusosakond

Osakonna juhataja: Sjur Bergan

Hariduspoliitika allüksuse juhataja: Villano Qiriasi

Peamine projektijuht: Christopher Reynolds

Assistendid: Mireille Wendling, Claudine Martin-Ostwald

Tugi ja abi

Euroopa Nõukogu haridusosakond on eriti tänulik järgnevatele tugeva toetuse eest:

- ▶ Josep Dallerès ja Esther Rabasa Grau, Andorra Vürstiriigi alalised esindajad Euroopa Nõukogus ajavahemikul 2012 kuni 2017;

- ▶ Germain Dondelinger, Jindřich Fryč ja Etienne Gilliard, Euroopa Nõukogu hariduspoliitika ja -praktika juhtkomitee esimehed ajavahemikul 2012 kuni 2018;
- ▶ Ketevan Natriashvili, Gruusia haridusministri asetäitja.

Demokraatliku kultuuri viiteraamistiku väljatöötamise projektile on aktiivselt ja rahaliselt tuge osutanud Andorra, Belgia, Küprose, Tšehhi Vabariigi, Gruusia, Kreeka ja Norra haridusministeeriumid.

Haridusosakond soovib tänada ka Euroopa Wergelandi Keskust ja Timisoara Kultuuridevahelist Instituuti nende olulise kaasabi eest koolitusel ja pilootprojektides.

Osutatud kaasabi

Euroopa Nõukogu haridusosakond võlgneb tänu järgnevatele nende hindamatu tagasiside ja panustamise eest demokraatliku kultuuri viiteraamistiku väljatöötamise jooksul:

Erik Amnå, Mattia Baiutti, Léonce Bekemans, Cezar Birzea, Lavinia Bracci, Fabiana Cardetti, Marisa Cavalli, Aidan Clifford, Daniel Coste, Que Anh Dang, Leah Davcheva, Darla Deardorff, Miguel Angel García López, Ralf Gauweiler, Rolf Gollob, Fernanda González-Dreher, Richard Harris, Prue Holmes, Bryony Hoskins, Caroline Howarth, Ted Huddleston, Elene Jibladze, Andreas Körber, Ildikó Lázár, Rachel Lindner, Petr Macek, Julia Marlier, Guillaume Marx, David Muller, Natia Natsvlishvili, Oana Nestian Sandu, Reinhild Otte, Stavroula Philippou, Alison Phipps, Agostino Portera, Marzena Rafalska, Monique Roiné, Roberto Ruffino, Florin Alin Sava, Hugh Starkey, Olena Styslavska, Angela Tesileanu, Felisa Tibbitts, Judith Torney-Purta, Angelos Vallianatos, Manuela Wagner, Charlotte Wieslander, Robin Wilson, Ulrike Wolff-Jontofsohn, Fatmiroshe Xhemalaj.

Lõpuks, kuid mitte vähem tähtsana, soovib haridusosakond edastada oma siirad tänusõnad pühendumise ja koostöö eest arvukatele õpetajatele, õpetajate koolitajatele ja koolijuhtidele, kes tunnuseid pilootprojektides testisid.

Teema tutvustus

ga 20 pädevuse osas on demokraatliku kultuuri viiteraamistikus (edaspidi raamistik) välja töötatud ja testitud pädevuste tunnused. Nagu 1. köites selgitatud, on neil tunnustel kahetasandiline eesmärk:

1. praeguse taseme oskuste hindamise toetamine iga pädevuse osas nii üksikinimeste kui ka rühmade hulgas, et tuvastada valdkondi, kus on vaja edasi areneda ja kus on õpivajadusi, või tuvastada teatud õppeperioodi järgne saavutatud oskus;
2. tunnused on ka viitematerjaliks ning vahendiks haridustöötajatele haridusalaste tööde väljatöötamiseks, teostamiseks ja hindamiseks nii formaalsetes kui ka mitteametlikes õppeolukordades.

Tunnused on konstateeringud, mis viitavad teatud pädevustasandiga inimese konkreetsele, vaadeldavale käitumisele.

On mitmeid viise, millega inimene võib vaadeldava käitumise abil väljendada igasuguse pädevuse omandatuse taset ja seda ka CDC-de osas. Kuid et pädevused oleks operatiivselt kasutatavad, on vaja tuvastada käitumised, mis võivad usaldusväärselt teada anda, et inimesel on konkreetses pädevuses teatud oskuste tase.

All-loetletud tunnused täidavad selle nõude, sest nad on saavutatud läbi süstemaatilise väljatöötamise ja testimise protsessi, milles osales arvukaid haridusala praktikuid ja neid on katsetatud pilootprojektides konkreetses õpiolukordades Euroopa eri riikides. Nimetatud protsessi kirjeldatakse käesoleva köite 3. peatükis.

Tunnuste katsetamise tulemusena pilootprojektides jaotatakse tunnused kahte komplekti:

- ▶ 1. peatükis esitatakse 135 peamist tunnust, kus iga pädevuse jaoks on piiratud arv tunnuseid, mis näitavad selgelt ühte kolmest oskustasemest – baastase, keskmine tase ja edasijõudnud;
- ▶ 2. peatükis sisaldub eelnevast rohkem lahtikirjutatud nimekiri 447 tunnusega, kus lisaks peamistele tunnustele on toodud täiendavad ülekontrollitud tunnused, millest mõned on seotud konkreetse oskustasemega ja teised paigutuvad baas- ja keskmise taseme vahele või keskmise ja edasijõudnute vahele (mis on tunnuste tabelis toodud vastavalt kas BI või IA ingliskeelse taseme nimetuse järgi). Et neile oleks lihtsam viidata on igal tunnusel ID-number ja vajadusel peamise tunnuse number nagu 1. peatükis esitatud.

Kui mõned tunnused tunduvad väga sarnased üksteisega ning on tähenduslikult lähedalt seotud, on nad olemas selleks, et kasutajatel oleks valik (ja kui üks nendest on kergemini tõlgitav).

14 pädevuse jaoks kokku 20st pädevusest on toodud kaks peamist tunnust iga oskustaseme kohta. Selle üldise reegli erandid on järgnevalt esitatud.

Keskmise taseme jaoks kinnitati ainult üks tunnus teemal „kultuurilise mitmekesisuse hindamine“, üks tunnus edasijõudnutes teemal „vastutustunne“ ja üks tunnus baastasemel teemal „keele ja suhtlemise oskused ning kriitiline arusaamine“.

Iga oskuste taseme kohta esitati kolm tunnust peamiste tunnuste nimekirjas teemal „demokraatia, õiguse, õigluse ja õigusriigi hindamine“. Kolm tunnust on ka keskmise ja edasijõudnute taseme jaoks teemal „mitmeti arusaamise sallimine“.

Samuti tundus teema „teadmised maailmast ja kriitiline arusaamine“ nii keeruline, et sellel teemal esitati kuus peamist tunnust baas- ja edasijõudnute taseme jaoks ning seitse peamist tunnust keskmise taseme jaoks.

Tunnuste pilootprojektides katsetamise jooksul kogutud andmete statistiline töötlemine tagab, et tunnused on summeeritavad. See tähendab vägagi suurt tõenäosust, et kui inimene näitab pidevalt ja ilma toeta üles käitumist, mis on seotud edasijõudnute tasemega, siis suudavad nad üles näidata ka neid käitumisi, mis on toodud keskmise ja baastaseme tunnustes. Samamoodi on vägagi tõenäoline, et inimene, kes näitab üles käitumist, mis on seotud oskuste keskmise tasemega, suudab üles näidata ka käitumisi, mis vastavad oskuste baastasemele.

Kuid see siiski ei tähenda, et kui inimene on kord teatud oskuste taseme saavutanud võib ta vastava pädevuse oskust ainult suurendada. Mitmed tegurid, sealhulgas vanuse tõus, suhtluskeskkonna muutused, traumakogemused ja nii edasi võivad tekitada ajutise tagasimineku teatud pädevustes ning nõuda täiendavat tuge, et tagasi saada kõrgemale oskuste tasemele.

Pädevuste tunnused on sõnastatud õppetulemuste keelekasutusega, et tagada nende otsene asjakohasus erinevate haridusala kutsetöötajate praktilise töö jaoks. See tähendab, et iga pädevuste tunnus algab tegusõnaga, millele järgneb selle tegusõna sihtis ning kirjeldatud käitumine on vaadeldav ja hinnatav. Arvestades ka seda, nagu 1. köites kirjeldatud, et pädevused esinevad tavaliselt rühmades

(klastrites), tähendab see, et eri pädevuste tunnuste komplekti saab eelkõige kasutada haridustegevuste õppetulemuste määramiseks. Kuid seda ei tohiks rakendada lihtsustavalt, sest on oluline ära märkida, et tunnused on seotud oskustega, pigem kui saavutused pärast ühte konkreetset õpitegevust. Arutelu oskuste ja saavutuste eristamise kohta on olemas Viiteraamistiku 3. köite 3. peatükis.

Oskuste kolme taset (baastase, keskmine tase ja edasijõudnud), mis on pädevuste tunnuste skaalaks seatud, ei peaks seostama just haridustasemetega. Kindlasti leidub elemente seoses konkreetsete teadmiste ja kriitilise arusaamisega, kus edasijõudnute tase on tõenäolisemalt seotud kõrgema haridustasemega. Kuid näiteks tööspidamiste, hoiakute ja oskuste osas võib mõningaid elemente omandada juba varajases elueas, isegi kui neid süvendatakse edasises elus.

Pädevuste tunnuste kasutamine on tihedalt seotud vaatlusega. Kui vaatlusi tehakse regulaarselt, siis nad muutuvad osaks õpetamis- ja õppimisprotsessist. Oma igapäevases kutsetöös on õpetajad suurte kogemustega vaatlejad, isegi kui nad ei ole alati teadlikud, kuidas ja mida nad vaatlevad ning kuidas nad vaatlustulemusi töötlevad. Kuid kui õppijate käitumist vaadeldakse CDC-pädevuste raames ning tunnused võetakse võrdlusaluseks, siis tuleb seda protsessi teostada eesmärgipäraselt ning hoolikalt ette planeerida.

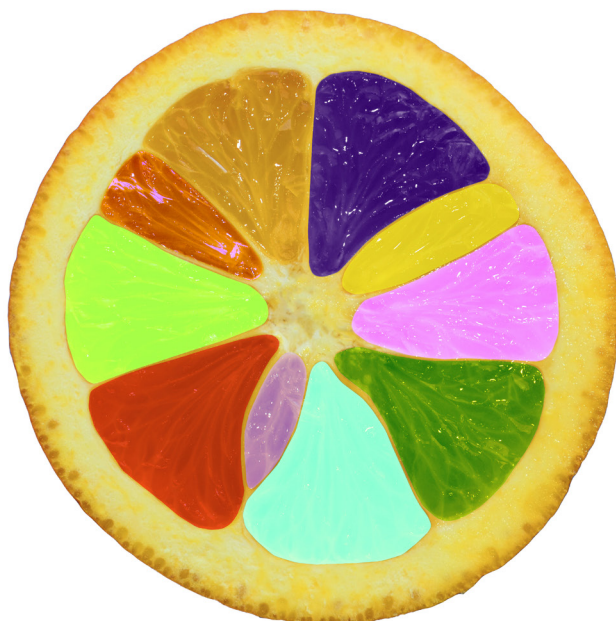
Sellega seoses tuleb arvesse võtta mitut aspekti:

- ▶ Vaatlemist tuleb läbi viia sellisel viisil, et see ei katkestaks õppeprotsessi ega asetaks õppijat ebamugavasse seisukorda.
- ▶ Vaatluse alla tuleks seada väga erinevaid olukordi, sealhulgas õppija vastused konkreetsetele ülesannetele, individuaalselt klassis tehtud töö, suhtlemine õpetajate ja kaasõpilastega klassitöö tegevuste jooksul, samuti käitumine vaheaegadel, enne ja pärast tundide algust või klassivälistes tegevustes.
- ▶ Kuivõrd demokraatliku kultuuri pädevused on koondatud rühmadesse, tuleks konkreetse olukorra käitumised seostada tunnuste komplektiga ning mitte ainult ühe tunnusega.
- ▶ Tunnuste kasutamisega muutub mitte ainult vaatlemine kergemaks, vaid ka vaadeldud käitumise ülesmärkimine on lihtsam – palju lihtsam on teha märges vastava tunnuse koodi juurde, pigem kui kirjutada täiskirjeldus vaadeldud käitumise kohta. Kvaliteetvaatlemise puhul kasutatakse kirjalikke märkmeid ning ei tugineta ainult mälule.
- ▶ Vaatlemine peaks keskenduma sõnalisele, ridadevahelisele ja mittesõnalisele käitumisele ning lisaks sellele, mida öeldakse ja tehakse, arvestama ka selliseid aspekte nagu silmside, hoiakud, emotsioonide väljendused, jne.
- ▶ Konkreetsetes tunnustes kajastatud käitumist tuleks vaadelda järjepidevalt ja mingi ajavahemiku jooksul ning mitte tugineda pelgalt vaatleja esimesele muljele, isiklikele veendumustele, ootustele ja vaatleja enda mõtlemise kõrvalekalletele või ainult arvestades ühe konkreetse hetke tegevust. Teatud käitumisavaldus võib isegi olla juhuslik või tekitatud teguritest, mida vaatleja ei tea, samas kui käitumisavalduse mitte esinemine võib tuleneda asjaolust, et õppijale ei antudki korralikku võimalust vastavalt käituda.

Kuivõrd demokraatliku kultuuri pädevuste mudelis on ärakuulamise ja vaatlemise oskused väga tähtsad, peaks nii õpetajad kui ka õppijad neid oskusi edasi arendama. Vaatlemisoskuste edasiarendamiseks võib heaks töövahendiks olla kolleegide vaatlemine.

Tunnustele tuginev käitumise vaatlemine on tulemuslik töövahend lünkade tuvastamiseks õppimises, mis võimaldab koostada õigete eesmärkidega isiklike õppekavasid ning asjakohaselt kasutada järkjärgulise toe (scaffolding) ja/või eristusstrateegiaid.

Viiteraamistiku 1. köites on tunnuste peatükis tutvustatud ka muid tunnuste kasutamisega seotud küsimusi, samuti ülevaade mõnedest valesti kasutamise ohtudest. 3. peatükis on vastavates peatükkides esitatud mõttearendusi sellest, kuidas tunnuseid saab kasutada õppekavade koostamisel, haridustegevuste hindamisel, väljamõtlemisel ja teostamisel, samuti kuidas Viiteraamistiku kasutamist võib planeerida ülekoolilise lähenemisena.

1. peatükk

Peamised tunnused

Tõekspidamised

1. Inimväärikuse ja inimõiguste väärtustamine

1	Väidab, et alati tuleks kaitsta ja austada inimõigusi	Baastase
2	Väidab, et ühiskond peaks austama ja kaitsma eraldi laste õigusi	
3	Kaitseb seisukohta, et kedagi ei tohiks allutada piinamisele või ebainimlikule või alandavale kohtlemisele või karistusele	Keskmine tase
4	Väidab, et kõik avalikud institutsioonid peaks austama, kaitsma ja täitma inimõigusi	
5	Kaitseb seisukohta, et kuigi vangistatud inimeste suhtes rakendatakse piiranguid, ei tähenda see, et nad vääriks vähem austust või väärikust kui muud inimesed	Edasijõudnud
6	Väljendab seisukohta, et seadused peaksid olema kooskõlas rahvusvaheliste inimõiguste ja standarditega	

2. Kultuurilise mitmekesisuse väärtustamine

7	Edendab seisukohta, et me peaks olema sallivad eri veendumuste suhtes, mis on teistel inimestel ühiskonnas	Baastase
8	Edendab seisukohta, et inimene peaks alati püüdlema üksteisemõistmise ja mõtteka dialoogi suunas inimeste ja rühmadega, keda tajutakse teistest „erinevatena“	
9	Väljendab seisukohta, et ühiskonnas esinevat kultuurilist mitmekesisust tuleks väärtustada ja hinnata positiivselt	Keskmine tase
10	Väidab, et kultuuridevahelist dialoogi tuleks kasutada enda erineva identiteedi ja kultuuriliste kuulumiste ülesleidmiseks	Edasijõudnud
11	Väidab, et kultuuridevahelist dialoogi tuleks kasutada „üheskoos elamise“ kultuuri ja austamise väljaarendamiseks	

3. Demokraatia, õiguse, õigluse, võrdsuse ja õigusriigi väärtustamine

12	Väidab, et koolid peaksid õpilastele õpetama demokraatia teemat ning kuidas käituda demokraatliku kodanikuna	Baastase
13	Väljendab seisukohta, et kõiki kodanikke tuleks seaduse järgi kohelda võrdselt ja erapooletult	
14	Väidab, et seadusi tuleks alati õiglaselt rakendada ja täita	
15	Väidab, et demokraatlikke valimisi tuleks alati läbi viia vabalt ja õiglaselt, vastavalt rahvusvahelistele standarditele ja riikide seadusandlustele ning ilma igasuguse valimispettusega	Keskmine tase
16	Väljendab seisukohta, et kui avaliku sektori ametnikel on võimu, siis ei tohiks nad seda võimu kuritarvitada ja ületada oma seadusliku mandaadi piiri	
17	Väljendab toetust seisukohale, et õigussüsteemi kohtud peaksid olema juurdepääsetavad kõigile, nii et inimestelt ei võetaks ära võimalust pöörduda kohtusse sellepärast, et see on liiga kallis, sekeldusrikas või keerukas	
18	Väljendab toetust seisukohale, et need, kellele on usaldatud seadusandlik võim, ise alluks ka seadustele ja sobivale põhiseaduslikule järelevalvele	Edasijõudnud
19	Väljendab seisukohta, et informatsioon avalike poliitikate ning nende teostamise kohta peaks olema avalikkusele kättesaadav	
20	Väidab, et peaks olema tõhusad õiguskaitsemeetmed avalike võimude tegevuste vastu, millega rikutakse kodanikuõigusi	

Hoiakud

4. Kui palju ta on avatud kultuuriliselt teistsugusele

21	Näitab üles huvi õppida tundma teiste inimeste veendumusi, tõekspidamisi, tavasid ja maailmavaateid	Baastase
22	Väljendab huvi, et reisida teistesse riikidesse	
23	Näitab üles uudishimu teiste inimeste veendumuste suhtes ja nende tõlgenduste suhtes ning huvi muude kultuurisuunitluste ning kultuurikuuluvuste vastu	Keskmine tase
24	Väljendab seda, et ta hindab võimalusi tundma õppida muid kultuure	
25	Püüab leida võimalusi ja tal on hea meel nende võimaluste üle, kui kohtub inimestega, kellel on teistsugused tõekspidamised, tavad ja käitumised	Edasijõudnud
26	Soovib kontakte luua muude rahvastega, et rohkem teada saada nende kultuuri kohta	

5. Teiste inimeste austamine

27	Jätab teistele inimestele ruumi et nad saaks ennast väljendada	Baastase
28	Väljendab austust teistele inimestele kui võrdväärsetele.	
29	Kohtleb kõiki inimesi austusega, vaatamata nende kultuuritaustale	Keskmine tase
30	Väljendab austust inimeste suhtes, kes on iseendaga võrreldes teistsuguse ühiskondlik-majandusliku staatusega	
31	Väljendab austust usuliste erinevuste suhtes	Edasijõudnud
32	Väljendab austust inimestele, kes on iseendaga võrreldes teistsuguste poliitiliste arvamustega	

6. Kodanikumeelsus

33	Väljendab soovi teha teistega koostööd ning koos tegutseda	Baastase
34	Teeb koostööd teiste inimestega ühiselt huvitavate väljakutsete valdkonnas	
35	Väljendab pühendumist mitte jääda pealtvaatajaks, kui rikutakse teiste inimeste inimväärikust ja õigusi	Keskmine tase
36	Arutleb selle üle, mida saaks teha, et aidata kaasa kogukonna paremaks kohaks muutumisele	
37	Täidab aktiivse kodaniku kohustusi ja vastutusi kas kohalikul, riiklikul või riikidevahelisel tasandil	Edasijõudnud
38	Tegutseb selle nimel, et jääda informeerituks kodanikuühiskonna teemadest	

7. Vastutustunne

39	Näitab üles vastutuse tundmist enda tegevuste eest	Baastase
40	Kui ta teeb kellelegi vaimselt haiget, haavab tema tundeid, siis ta vabandab	
41	Esitab nõutud töö tähtjaks	Keskmine tase
42	Näitab üles vastutuse tundmist oma vigade eest	
43	Täidab järjepidevalt teiste suhtes võetud kohustusi	Edasijõudnud

8. Iseseisev tegutsemine

44	Väljendab kindlust oma võime suhtes teemadest aru saada	Baastase
45	Väljendab kindlust, et ta suudab enda planeeritud tegevusi ka teostada	
46	Väljendab kindlust, et ta suudab ületada raskusi teel eesmärgile	Keskmine tase
47	Kui ta soovib muutuda, väljendab eneseusaldust, et ta ka suudab muutuda	
48	Näitab üles kindlust, et tal on võimed eluraskustega hakkamasaamiseks	Edasijõudnud
49	Näitab üles eneseusaldust, et ta oskab käsitleda ettenägematuid olukordi tänu oma leidlikkusele ja nutikatele võimetele	

9. Mitmeti mõistmise olukorra sallimine

50	Alustab hästi suhtlust inimestega, kellel on terve rida erinevaid seisukohti	Baastase
51	Näitab üles oskust ajutiselt kõrvale jätta oma isiklikud arvamused teistest inimestest	
52	Tunneb ennast hästi ka tundmatutes olukordades	Keskmine tase
53	Saab ebakindla olukorraga hakkama positiivselt ja konstruktiivselt	
54	Töötab hästi ettenägematute asjaolude keskel	Edasijõudnud
55	Väljendab soovi, et tema enda mõtteid ja töökspidamisi seataks küsimuse alla	
56	Naudib keerulist ülesannet tegeleda mitmetimõistetavate probleemidega	
57	Väljendab heameelt keeruliste olukordadega tegelemisel	

Oskused

10. Iseseisva õppimise oskused

58	Näitab üles võimet leida õppimiseks vajalikke vahendeid (näiteks inimesed, raamatud, internet).	Baastase
59	Palub vajadusel teistelt inimestelt lisaselgitusi uue informatsiooni kohta	
60	Suudab uute teemade kohta juurde õppida minimaalse juhendamise all	Keskmine tase
61	Oskab omaenda töö taset hinnata	Edasijõudnud
62	Olemasolevatest infoallikatest oskab ta välja valida kõige usaldusväärsemad info- või nõuandeallikad	
63	Näitab üles võimet seirata, määratleda, tähtsusjärjekorda panna ja teostada keerulisi ülesandeid ilma otsese ülevaata	

11. Analüütilise ja kriitilise mõtlemise oskused

64	Oskab tuvastada uue info ja juba teadaoleva teabe vahelisi sarnasusi ja erinevusi	Baastase
65	Kasutab oma arvamuste toetamiseks tõendusmaterjali	
66	Oskab hinnata erinevate valikuvariantidega seotud ohtusid	Keskmine tase
67	Näitab üles, et ta ka mõtleb sellele, kas tema kasutatud informatsioon on õige või mitte	
68	Oskab parajasti analüüsivates materjalides tuvastada vastuolusid või lahknevusi	Edasijõudnud
69	Oskab kasutada selgesõnalisi ja konkreetseid kriteeriumeid, põhimõtteid või tõekspidamisi, et teha aramusotsuseid	

12. Kuulamis- ja vaatlemisoskused

70	Kuulab hoolikalt tema omadest erinevad arvamused ära	Baastase
71	Kuulab teisi inimesi tähelepanelikult	
72	Vaatleb rääkija käeliigutusi ja üldist kehakeelt, et tal oleks parem aru saada sellest, mida rääkija tahab öelda	Keskmine tase
73	Suudab tulemuslikult kuulata, et teada saada teise inimese tähendused ja kavatsused	
74	Pöörab tähelepanu sellele, mida teised inimesed ridade vahel mõtlevad, ilma välja ütlemata	Edasijõudnud
75	Märkab, kuidas eri kultuurikuuluvusega inimesed reageerivad ühes ja samas olukorras erinevalt	

13. Empaatia ehk teise inimese tunnetamisvõime

76	Suudab aru saada, millal kaaslasel on tema abi vaja	Baastase
77	Väljendab kaastunnet halbade asjade üle, mida tema nähes on juhtunud teistele inimestele	
78	Püüab oma sõpradest paremini aru saada, kujutades ette, kuidas asjad nende vaatevinklist paistavad	Keskmine tase
79	Arvestab otsuste tegemisel teiste inimeste tunnetega	
80	Väljendab seisukohta, et kui ta mõtleb teistes riikides elavatele inimestele, siis ta ka jagab nende rõõme ning muresid	Edasijõudnud
81	Määrab õigesti kindlaks teiste inimeste tunded, isegi kui nad ei soovi neid tundeid välja näidata	

14. Mõttepaindlikkus ja kohanemisvõime

82	Muudab oma arvamusi, kui talle läbi mõistliku mõttevahetuse näidatakse, et taoline muutus on vajalik	Baastase
83	Võib muuta enda tehtud otsuseid, kui nende otsuste tagajärgedest on näha, et otsuseid on vaja muuta	
84	Kohaneb uute olukordadega, kasutades mingit uut oskust	Keskmine tase
85	Kohaneb uute olukordadega, rakendades oma teadmisi erineval moel	
86	Kui ta suhtleb muude kultuurisihtrühmadega, siis ta võtab omaks nende suhtluskultuurilised tavad	Edasijõudnud
87	Suudab muuta ka enda käitumist, et see sobiks teistele kultuuridele	

15. Keelelised, suhtlusalased ja mitmekeelelised oskused

88	Oskab väljendada oma mõtteid mõne probleemi kohta	Baastase
89	Palub rääkijatel öeldut korrata, kui see talle selge ei olnud	
90	Esitab küsimusi, mis näitavad tema arusaamist teiste inimeste seisukohtadest	Keskmine tase
91	Suudab omandada erinevaid viise viisakuse väljendamiseks mõnes teises keeles	
92	Suudab keeleliselt vahendada kultuuridevahelisi mõttevahetusi, tõlkides kirjalikult, suuliselt või selgitades	Edasijõudnud
93	Suudab edukalt vältida kultuuridevahelisi arusaamatusi	

16. Koostööoskused

94	Loob positiivseid suhteid teiste inimestega antud rühmas	Baastase
95	Kui ta tegutseb ühe liikmena mingis rühmas, siis ta teostab rühma tööst oma osa	
96	Tegutseb üksmeele saavutamiseks rühma eesmärkide täitmiseks	Keskmine tase
97	Rühma ühe liikmena tegutsedes hoiab ka teisi kursis igasuguse asjakohase või kasuliku teabega	
98	Tekitab innustust rühma liikmetes, kui jagatud eesmärke on ka saavutatud	Edasijõudnud
99	Tegutsedes üheskoos teistega toetab teisi inimesi, hoolimata nende erinevatest seisukohtadest	

17. Tülilahendusoskused

100	Suudab tülitsevate leeridega suhelda austaval viisil	Baastase
101	Suudab leida valikuvõimalusi tülide lahendamiseks	
102	Suudab kaasa aidata, et teised saaks tülisid ära lahendada, edendades nende arusaamist, millised valikuvõimalused selleks on olemas	Keskmine tase
103	Suudab tülisse kaasatud osapooli panna üksteist aktiivselt kuulama ja jagama oma probleeme ning muresid	
104	Alustab regulaarselt suhtlust, et ära lahendada inimestevahelisi tülisid	Edasijõudnud
105	Suudab tulemuslikult hakkama saada teiste inimeste tundelise rõhutisega, ängistusega ning ebakindlusega tüliolukordades	

Teadmised ja kriitiline arusaamine

18. Teadmised ja kriitiline arusaamine iseendast

106	Suudab kirjeldada omaenda käitumise ajendeid	Baastase
107	Suudab kirjeldada, mil viisil tema mõtted ja tunded mõjutavad tema käitumist	
108	Suudab kriitiliselt mõelda omaenda töökspidamiste ja veendumuste üle	Keskmine tase
109	Suudab kriitiliselt mõelda iseendale, lähtudes mitmest erinevast vaatevinklist	
110	Suudab kriitiliselt mõelda omaenda eelarvamuste ja stampide üle ning selle üle, miks need on tekkinud	Edasijõudnud
111	Suudab kriitiliselt mõelda iseenda tunnetele ja tunnetustele väga erinevates olukordades	

19. Teadmised ja kriitiline arusaamine keelekasutusest ja suhtlemisest

112	Suudab selgitada, kuidas hääletoon, silmside ja kehakeel võivad kaasa aidata suhtlusele	Baastase
113	Suudab kirjeldada, millist mõju suhtlusele ja teistele inimestele avaldavad erinevad suhtlusstiilid	Keskmine tase
114	Suudab selgitada, kuidas suhtlussidemed on mõnikord kodeeritud vestlustes kasutatavatesse keelekasutuse vormidesse (näiteks tervitades, kellegi poole pöördudes, hüüatuste kasutamine)	
115	Suudab selgitada, miks teistsuguse kultuurikuuluvusega inimestel võivad esineda erinevad, kuid nende vaatevinklist tähendusrikkad sõnalised ja mittesõnalised suhtlustavad	Edasijõudnud
116	Suudab kriitiliselt mõelda erinevate suhtlustavade üle, mida kasutatakse vähemalt ühes muus ühiskonnarühmas või muus kultuuris	

20. Teadmised ja kriitiline arusaamine maailmast (sealhulgas poliitika, õigus, inimõigused, kultuur, kultuurid, usud, ajalugu, meediad, majandus, keskkond ja jätkusuutlikkus)

117	Suudab selgitada põhiliste poliitiliste mõistete tähendust, sealhulgas demokraatia, vabadus, kodanikuks olemine, õigused ja vastutused	Baastase
118	Suudab selgitada, miks igaühel on vastutus austada teiste inimeste inimõigusi	
119	Suudab kirjeldada põhilisi kultuurilisi praktikaid (näiteks söömistavad, tervitamisavad, inimeste poole pöördumise viisid, viisakus) ühes muus kultuuris	
120	Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas just tema enda maailmanägemus on üks paljudest maailmanägemustest	
121	Suudab hinnata ühiskonna mõju looduslikule maailmale, näiteks rahvastiku kasvu, arengu ja loodusvarade kasutamise seisukohast	
122	Suudab kriitiliselt mõelda keskkonnakahjustamisega seotud ohtudele	Keskmine tase
123	Suudab selgitada inimõiguste üleüldist, murdmatut ja jagamatut olemust	
124	Suudab kriitiliselt mõelda seoste üle inimõiguste, demokraatia, rahu ja turvalisuse vahel globaliseerunud maailmas	

125	Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, mis on inimõiguste rikkumise peapõhjused, sealhulgas stambid ja eelarvamused nendes protsessides, mille kaudu esinevad inimõiguste kuritarvitused	Keskmine tase
126	Oskab selgitada ohtusid, mis tekivad, kui ühe inimese käitumise järgi teha üldistusi kogu kultuuri kohta	
127	Oskab kriitiliselt mõelda ususümbolite, usutalituste ja usulise keelekasutuse üle	
128	Oskab kirjeldada propaganda tagajärgi kaasaegses maailmas	
129	Oskab selgitada, kuidas inimesed saavad ennast hoida ja kaitsta propaganda eest	
130	Oskab kirjeldada erinevaid viise, kuidas kodanikud saavad poliitikat mõjutada	Edasijõudnud
131	Oskab kriitiliselt mõelda inimõiguste raamistiku muutuva omaduse üle ning selle üle, kuidas inimõigustealane areng jätkub maailma erinevates piirkondades	
132	Oskab selgitada, miks ei ole olemas selliseid kultuurirühmi, millele oleks jäädavalt kindlaksmääratud omadused	
133	Oskab selgitada, miks kõik usulised rühmad pidevalt edasi arenevad ja muutuvad	
134	Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas ajalugusid sageli esitletakse ja õpetatakse rahvuskesksest vaatevinklist lähtudes	
135	Oskab selgitusi anda riikide majanduste kohta ja selle kohta, kuidas majanduslikud ja rahanduslikud protsessid ühiskonna toimimist mõjutavad	

2. peatükk

Kinnitatud tunnuste täielik andmebaas

Järgnevalt tutvustame kinnitatud tunnuste täielikku andmebaasi, mis said kinnituse konkreetses õppeolukorras pilootprojektide raames. Tunnused, mis paiknevad baas- ja keskmise taseme vahel või keskmise- ja edasijõudnute taseme vahel on vastavalt tabelites toodud kui BK ja KE. Nende tunnuste väljatöötamise ja testimise täiskirjeldus leidub 3. peatükis.

TÕEKSPIDAMISED

1. Inimväärikuse ja inimõiguste väärtustamine

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
101	Peamine tunnus 1	Väidab, et alati tuleks kaitsta ja austada inimõigusi	Baastase
102	Peamine tunnus 2	Väidab, et ühiskond peaks austama ja kaitsma eraldi laste õigusi	Baastase
103		Väidab, et igaüks peaks tunnustama iga inimese põhivabadusi	Baastase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
104	Peamine tunnus 3	Kaitseb seisukohta, et kedagi ei tohiks allutada piinamisele või ebainimlikule või alandavale kohtlemisele või karistusele	Keskmine tase
105	Peamine tunnus 4	Väidab, et kõik avalikud institutsioonid peaks austama, kaitsma ja täitma inimõigusi	Keskmine tase
106		Kaitseb seisukohta, et inimõigused peavad olema nõutud iga inimese jaoks, et ta saaks elada inimväärikalt	Keskmine tase
107	Peamine tunnus 5	Kaitseb seisukohta, et kuigi vangistatud inimeste suhtes rakendatakse piiranguid, ei tähenda see, et nad vääriski vähem austust või väärikust kui muud inimesed	Edasijõudnud
108	Peamine tunnus 6	Väljendab seisukohta, et seadused peaksid olema kooskõlas rahvusvaheliste inimõiguste ja standarditega	Edasijõudnud
109		Kaitseb seisukohta, et igaüks, kellele on esitatud kriminaalsüüdistus, peab olema koheldud kui eeldatavalt süütu, kuni seaduse järgi on tõestatud, et ta on süüdi	Edasijõudnud

2. Kultuurilise mitmekesisuse väärtustamine

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
201	Peamine tunnus 7	Edendab seisukohta, et me peaks olema sallivad eri veendumuste suhtes, mis on teistel inimestel ühiskonnas	Baastase
202	Peamine tunnus 8	Edendab seisukohta, et inimene peaks alati püüdlema üksteisemõistmise ja mõtteka dialoogi suunas inimeste ja rühmadega, keda tajutakse teistest „erinevatena“	Baastase
203		Väidab, et tuleb edendada suhtlust ja vestlust erineva kultuuritaustaga rahvaste vahel	BK
204	Peamine tunnus 9	Väljendab seisukohta, et ühiskonnas esinevat kultuurilist mitmekesisust tuleks väärtustada ja hinnata positiivselt	Keskmine tase
205		Väidab, et inimesed peaksid püüdma üksteiselt õppida, et süvendada arusaamist nii iseenda kui ka teiste inimeste taustadest	KE

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
206	Peamine tunnus 10	Väidab, et kultuuridevahelist dialoogi tuleks kasutada enda erineva identiteedi ja kultuuriliste kuulumiste ülesleidmiseks	Edasijõudnud
207	Peamine tunnus 11	Väidab, et kultuuridevahelist dialoogi tuleks kasutada austamise ja „üheskoos elamise“ väljaarendamiseks	Edasijõudnud

3. Demokraatia, õiguse, õigluse, võrdsuse ja õigusriigi väärtustamine

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
301	Peamine tunnus 12	Väidab, et koolid peaksid õpilastele õpetama demokraatia teemat ning kuidas käituda demokraatliku kodanikuna	Baastase
302	Peamine tunnus 13	Väljendab seisukohta, et kõiki kodanikke tuleks seaduse järgi kohelda võrdselt ja erapoolelt	Baastase
303	Peamine tunnus 14	Väidab, et seadusi tuleks alati rakendada ja täita õiglaselt	Baastase
304		Väidab, et õiglasi ja õigeid seadusi tuleks alati austada ja täita	Baastase
305	Peamine tunnus 15	Väidab, et demokraatlikke valimisi tuleks alati läbi viia vabalt ja õiglaselt, vastavalt rahvusvahelistele standarditele ja riikide seadusandlustele ning ilma igasuguse valimispettusega	Keskmine tase
306	Peamine tunnus 16	Väljendab seisukohta, et kui avaliku sektori ametnikel on võimu, siis ei tohiks nad seda võimu kuritarvitada ja ületada oma seadusliku mandaadi piiri	Keskmine tase
307	Peamine tunnus 17	Väljendab toetust seisukohale, et õigussüsteemi kohtud peaksid olema juurdepääsetavad kõigile, nii et inimestelt ei võetaks ära võimalust pöörduda kohtusse sellepärast, et see on liiga kallis, sekeldusrikas või keerukas	Keskmine tase
308		Väidab, et demokraatiat tuleks alati kaitsta ja austada kui peamist alust, mille kohaselt ühiskonnas üheskoos tegutsetakse	Keskmine tase
309		Väljendab seisukohta, et võimu teostamisel peavad avalikud ametnikud kuuletuma seadustele ja kohtute otsustele	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
310		Väidab, et ametnikud ja kohtunikud ei tohiks mõnda inimest või rühma erinevalt kohelda kas eelarvamuste või korrupsiooni pärast	Keskmine tase
311		Väidab, et ametnikud ja kohtunikud peaksid kõiki seaduse järgi võrdselt kohtlema ja samasugused juhtumid peaks alati olema käsitletud samamoodi	Keskmine tase
312		Väljendab seisukohta, et kõik inimesed ja institutsioonid peaks olema seaduse ees aruandekohuslased	KE
313		Väljendab seisukohta, et õigussüsteem peaks olema läbipaistev, sealhulgas selge seaduste komplektiga, mis on tasuta kõigile juurdepääsetav	KE
314		Väljendab seisukohta, et kohtusüsteem peaks olema sõltumatu ja erapooletu, et kaitsta kodanikke riigi, organisatsioonide ja üksikinimeste võimu erapooliku kasutamise eest	KE
315		Väljendab arvamust, et avalikke otsuseid peaks alati tegema ja teostama seaduse järgi	KE
316		Väljendab seisukohta, et seaduste loomine peaks olema rahva poolt valitud ning rahvale aruandluskohustuslike inimeste poolt üle kontrollitud	KE
317		Väljendab seisukohta, et korrupsiooni kõikide vormide ennetamiseks ja nende vastu võitlemiseks peaks olemas olema toimivad meetmed	KE
318	Peamine tunnus 18	Väljendab toetust seisukohale, et need, kellele on usaldatud seadusandlik võim, ise alluks ka seadustele ja sobivale põhiseaduslikule järelevalvele	Edasijõudnud
319	Peamine tunnus 19	Väljendab seisukohta, et informatsioon avalike poliitikate ning nende teostamise kohta peaks olema avalikkusele kättesaadav	Edasijõudnud
320	Peamine tunnus 20	Väidab, et peaks olema tõhusad õiguskaitsemeetmed avalike võimude tegevuste vastu, millega rikutakse kodanikuõigusi	Edasijõudnud
321		Väljendab seisukohta, et õigussüsteemil peaks olema õiglased ja läbipaistvad täitmisstruktuurid ja -menetlused	Edasijõudnud

HOIAKUD

4. Kui palju ta on avatud kultuuriliselt teistsugusele

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
401	Peamine tunnus 21	Näitab üles huvi õppida tundma teiste inimeste veendumusi, tõekspidamisi, tavasid ja maailmavaateid	Baastase
402	Peamine tunnus 22	Väljendab huvi, et reisida teistesse riikidesse	Baastase
403		Kasutab võimalusi kohtuda uute rahvastega	BK
404	Peamine tunnus 23	Näitab üles uudishimu teiste inimeste veendumuste suhtes ja nende tõlgenduste suhtes ning huvi muude kultuurisuunitluste ning kultuurikuuluvuste vastu	Keskmine tase
405	Peamine tunnus 24	Väljendab seda, et ta hindab võimalusi tundma õppida muid kultuure	Keskmine tase
406		Väljendab huvi, et töötada koos erineva kultuuritaustaga inimestega	KE
407		Tunneb rõõmu aruteludest inimestega, kelle mõtted ja tõekspidamised on tema enda omadest erinevad	KE
408		Väljendab valmisolekut suhelda teiste inimestega, keda tajub endast erinevana	KE
409	Peamine tunnus 25	Püüab leida võimalusi ja tal on hea meel nende võimaluste üle, kui kohtub inimestega, kellel on teistsugused tõekspidamised, tavad ja käitumised	Edasijõudnud
410	Peamine tunnus 26	Soovib kontakte luua muude rahvastega, et rohkem teada saada nende kultuuri kohta	Edasijõudnud

5. Teiste inimeste austamine

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
501	Peamine tunnus 27	Jätab teistele inimestele ruumi et nad saaks ennast väljendada	Baastase
502	Peamine tunnus 28	Väljendab austust teistele inimestele kui võrdväärsetele	Baastase
503		Väljendab austust erinevate arvamuste, maailmanägemuste ja eluviiside suhtes, välja arvatud siis, kui need rikuvad inimõigusi	Baastase

504	Peamine tunnus 29	Kohtleb kõiki inimesi austusega, vaatamata nende kultuuritaustale	Keskmine tase
505	Peamine tunnus 30	Väljendab austust inimeste suhtes, kes on iseendaga võrreldes teistsuguse ühiskondlik-majandusliku staatusega	Keskmine tase
506		Väljendab austavat hoiakut teiste inimeste poolt omaks võetud veendumuste, praktikate ja elusviiside suhtes, välja arvatud siis, kui need rikuvad inimõigusi	Keskmine tase
507		Väljendab austust erinevate arvamuste või mõtete suhtes, välja arvatud siis, kui need rikuvad inimõigusi	Keskmine tase
508		Väljendab austavat hoiakut teiste inimeste suhtes, kes on endaga võrreldes erinevad	Keskmine tase
509		Väljendab austust teistele inimestele, mis tugineb kõigi inimeste inimväärikusele ja inimõigustele	Keskmine tase
510		Väljendab austust soolise erinevuse suhtes	Keskmine tase
511	Peamine tunnus 31	Väljendab austust usuliste erinevuste suhtes	Edasijõudnud
512	Peamine tunnus 32	Väljendab austust inimestele, kes on iseendaga võrreldes teistsuguste poliitiliste arvamustega	Edasijõudnud

6. Kodanikumeelsus

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
601	Peamine tunnus 33	Väljendab soovi teha teistega koostööd ning koos tegutseda	Baastase
602	Peamine tunnus 34	Teeb koostööd teiste inimestega ühiselt huvitavate väljakutsete valdkonnas	Baastase
603		Väljendab valmidust kaasa aidata kogukonna inimeste elu parandamisele	BK
604		Väljendab soovi osaleda kollektiivsete otsuste tegemises	BK
605	Peamine tunnus 35	Väljendab pühendumist mitte jääda pealtvaatajaks, kui rikutakse teiste inimeste inimväärikust ja õigusi	Keskmine tase
606	Peamine tunnus 36	Arutleb selle üle, mida saaks teha, et aidata kaasa kogukonna paremaks kohaks muutumisele	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
607		Väljendab huvi avaliku sektori tegevuse ja teemade suhtes	Keskmine tase
608		Väljendab soovi kogukonna inimeste vabatahtlikuks aitamiseks	Keskmine tase
609		Väljendab nõustumist kohustustega, mis kaasnevad kogukonda kuulumisega	Keskmine tase
610		Väljendab pühendumist sellele, et tuleb toetada ja alal hoida teiste inimeste inimõigusi	Keskmine tase
611		Osaleb aktiivselt kogukonna teemades	KE
612		Osaleb keskkonnakaitse tegevustes	KE
613		Osaleb kogukonna tegevuste, murede ja ühise heaolu teemalistes otsuste tegemise protsessides	KE
614	Peamine tunnus 37	Täidab aktiivse kodaniku kohustusi ja vastutusi kas kohalikul, riiklikul või riikidevahelisel tasandil	Edasijõudnud
615	Peamine tunnus 38	Tegutseb selle nimel, et jääda informeerituks kodanikuühiskonna teemadest	Edasijõudnud
616		Toetab ühiskondlike teemadega tegelevaid organisatsioone	Edasijõudnud

7. Vastutustunne

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
701	Peamine tunnus 39	Näitab üles vastutuse tundmist enda tegevuste eest	Baastase
702	Peamine tunnus 40	Kui ta teeb kellelegi vaimselt haiget, haavab tema tundeid, siis ta vabandab	Baastase
703		Peab iseennast vastutavaks omaenda käitumise eest	BK
704	Peamine tunnus 41	Esitab nõutud töö tähtajaks	Keskmine tase
705		Täidab isiklike kohustusi teiste suhtes õigeaegselt	Keskmine tase
706	Peamine tunnus 42	Näitab üles vastutuse tundmist oma vigade eest	Keskmine tase
707		Peab tähtaegadest kinni	Keskmine tase
708		Näitab üles õigeaegset kohaleilmumist	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
709		Teeb oma vajaliku töö ära nii hästi kui oskab	Keskmine tase
710	Peamine tunnus 43	Täidab järjepidevalt teiste suhtes võetud kohustusi	Edasijõudnud

8. Iseseisev tegutsemine

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
801	Peamine tunnus 44	Väljendab kindlust oma võime suhtes teemadest aru saada	Baastase
802	Peamine tunnus 45	Väljendab kindlust, et ta suudab enda planeeritud tegevusi ka teostada	Baastase
803		Näitab üles eneseusaldust suuta lahendada enamik probleeme, kui ta selleks vajalikult pingutab	BK
804		Näitab üles eneseusaldust, et kui ta hakkab mingit ülesannet täitma, siis ta võib saavutada häid tulemusi	BK
805		Väljendab veendumust, et rasketest olukordadest võib üle saada	BK
806		Väljendab veendumust, et ta võib eesmärgi saavutamiseks alustada vajalikke tegevusi	BK
807		Näitab üles eneseusaldust suuta tulemuslikult töötada	BK
808	Peamine tunnus 46	Väljendab kindlust, et ta suudab ületada raskusi teel eesmärgile	Keskmine tase
809	Peamine tunnus 47	Kui ta soovib muutuda, väljendab eneseusaldust, et ta ka suudab muutuda	Keskmine tase
810		Näitab eneseusaldust otsuste tegemiseks	Keskmine tase
811		Näitab üles eneseusaldust uute keeruliste ülesannetega tegelemiseks	Keskmine tase
812		Väljendab veendumust, et ta saab hästi hakkama muutuvate olukordadega	Keskmine tase
813		Väljendab eneseusku omaenda võimesse suuta välja valida kõige õigemad viisid ülesannete täitmiseks	Keskmine tase
814		Näitab üles eneseusaldust, et tal on võime olla edukas	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
815		Näitab üles eneseusaldust, et tal on võimed edukalt hakkama saada enamike ülesannetega, millega ta tegelema hakkab	Keskmine tase
816		Näitab üles eneseusaldust, et ta suudab kõrgetasemeliselt tööd teha	Keskmine tase
817		Kui teised inimesed panevad ta kahtluse alla, siis ta jääb enesele kindlaks, et tal on oma võimed täiesti olemas	Keskmine tase
818		Näitab üles eneseusaldust, et ta võib tugineda oma hakkamasaamisvõimetele, et jääda rahulikuks, kui esinevad raskused	KE
819		Näitab üles eneseusaldust, et ta on suuteline tegema otsuseid selle kohta, mis on parim viis mõne probleemi käsitlemiseks	KE
820		Näitab üles eneseusaldust, et ta suudab täita oma eesmärgid enda elus	KE
821		Väljendab veendumust, et üldiselt võttes on ta omaenda elus vägagi hästitoimiv inimene	KE
822	Peamine tunnus 48	Näitab üles kindlust, et tal on võimed eluraskustega hakkamasaamiseks	Edasijõudnud
823	Peamine tunnus 49	Näitab üles eneseusaldust, et ta oskab käsitleda ettenägematu olukordi tänu oma leidlikkusele ja nutikatele võimetele	Edasijõudnud
824		Näitab üles eneseusaldust, et ta suudab tõhusalt hakkama saada ootamatute sündmustega	Edasijõudnud

9. Mitmeti mõistmise olukorra sallimine

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
901	Peamine tunnus 50	Alustab hästi suhtlust inimestega, kellel on terve rida erinevaid seisukohti	Baastase
902	Peamine tunnus 51	Näitab üles oskust ajutiselt kõrvale jätta oma isiklikud arvamused teistest inimestest	Baastase
903		Suhtleb positiivselt, ilma et oleks kindlust, mida teine inimene mõtleb ja tunneb	Baastase
904		Tunneb ennast mugavalt väga erinevate inimeste seltsis	Baastase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
905		Väljendab valmidust tutvuda vastuolulise või mittetäieliku informatsiooniga ilma automaatselt seda tõrjumata või ilma tegemata ennatlikke järeldusi	BK
906		Tunneb ära mitmeti mõistetavad olukorrad	BK
907		Nõustub ülesannetega, mis nõuavad teadmatuses tegutsemist või ebatavaliste olukordadega hakkamasaamist	BK
908		Otsib võimalusi arutleda inimestega, kelle mõtted ja väärtushinnangud on tema enda omadest erinevad	BK
909	Peamine tunnus 52	Tunneb ennast hästi ka tundmatutes olukordades	Keskmine tase
910	Peamine tunnus 53	Saab ebakindla olukorraga hakkama positiivselt ja konstruktiivselt	Keskmine tase
911	Peamine tunnus 54	Töötab hästi ettenägematute asjaolude keskel	Keskmine tase
912		Saab hakkama mitmeti mõistetavate olukordadega	KE
913		Kui tal on ees valik, kuidas mingile olukorrale vastata, on ta võimeline erinevalt vastama kahe või mitme kultuuri seisukohast, valides kord ühe, kord teise vastuseviisi eri kultuurist lähtudes	KE
914		Suudab olla nende olukordade või probleemide tasemel, mis on keerulised ja mitmeti mõistetavad	KE
915		Väljendab, et nõustub, et pole selgust	KE
916		Väljendab valmidust sallida ebaselgust	KE
917		Tunneb ennast mugavalt, kui tulevad ette tema jaoks tundmatud asjad	KE
918	Peamine tunnus 55	Väljendab soovi, et tema enda mõtteid ja tõekspidamisi seatakse küsimuse alla	Edasijõudnud
919	Peamine tunnus 56	Naudib keerulist ülesannet tegeleda mitmeti mõistetavate probleemidega	Edasijõudnud
920	Peamine tunnus 57	Väljendab heameelt keeruliste olukordadega tegelemisel	Edasijõudnud
921		Tunneb ennast hästi ka mitmeti lahtimõtestatavate olukordadega tegelemisel	Edasijõudnud

OSKUSED

10 Iseseisva õppimise oskused

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1001	Peamine tunnus 58	Näitab üles võimet leida õppimiseks vajalikke vahendeid (näiteks inimesed, raamatud, internet).	Baastase
1002	Peamine tunnus 59	Palub vajadusel teistelt inimestelt lisaselgitusi uue informatsiooni kohta	Baastase
1003		Täidab õpiülesandeid iseseisvalt	Baastase
1004		Oskab kindlaks määrata, mida ta juba teab ja mida ta veel ei tea	Baastase
1005		Oskab iseseisvalt kindlaks määrata lünki oma teadmistes	BK
1006		Oskab kindlaks teha, kus on asjakohased infoallikad mingi õpiülesande täitmiseks	BK
1007		Suudab infot tulemuslikult koguda, kasutades erinevaid võtteid ja eri infoallikaid	BK
1008		Kasutab uue info avastamiseks tulemuslikult asjakohaseid töövahendeid ja infotehnoloogiat	BK
1009		Näitab üles suutlikkust otsida infot iseseisvalt	BK
1010		Otsib infot väga erinevatest infoallikatest	BK
1011		Väljendab soovi õppida iseseisvalt uusi asju	BK
1012		Kujundab oma arvamuse, tuginedes enda kogutud informatsioonile	BK
1013	Peamine tunnus 60	Suudab uute teemade kohta juurde õppida minimaalse juhendamise all	Keskmine tase
1014	Peamine tunnus 61	Oskab omaenda töö taset hinnata	Keskmine tase
1015		Oskab üles leida selle info asukohta, mis on asjakohane just tema enda isiklikeks ja õpingutega seotud vajadusteks ja huvideks	Keskmine tase
1016		Oskab infotehnoloogiat tulemuslikult kasutada, et infole juurde pääseda, teha otsimistööd, korrastada saadud teavet ja seda omandada	Keskmine tase
1017		Oskab õppimisel tervikut koostada eri õppevaldkondadest ja õppeteemadest	Keskmine tase
1018		Oskab iseseisvalt välja valida õppematerjale, infoallikaid ja tegevusi	KE

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1019		Oskab jälgida iseenda edasiarenemist teel omaenda õppe-eesmärkide suunas	KE
1020		Otsib uusi võimalusi juurde õppida	KE
1021		Loeb uusi infomaterjale uuesti üle pärast esimest lugemist, et olla kindel, et ta on ka korralikult infost aru saanud	KE
1022	Peamine tunnus 62	Olemasolevatest infoallikatest oskab ta välja valida kõige usaldusväärsemad info- või nõuandeallikad	Edasijõudnud
1023	Peamine tunnus 63	Näitab üles võimet seirata, määratleda, tähtsusjärjekorda panna ja teostada keerulisi ülesandeid ilma otsese ülevaateta	Edasijõudnud
1024		Korraldab oma ajakava tulemuslikult, et omaenda õpi-eesmärke saavutada	Edasijõudnud
1025		Oskab iseseisvalt hinnata infoallikate või nõustamisallikate usaldusvärsust	Edasijõudnud
1026		Jälgib iseenda edasiarenemist uue informatsiooni omandamisel	Edasijõudnud

11. Analüütilise ja kriitilise mõtlemise oskused

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1101	Peamine tunnus 64	Oskab tuvastada uue info ja juba teadaoleva teabe vahelisi sarnasusi ja erinevusi	Baastase
1102	Peamine tunnus 65	Kasutab oma arvamuste toetamiseks tõendusmaterjali	Baastase
1103		Oskab teha järeldusi, kui on mõnda väidet analüüsinud	Baastase
1104		Oskab olukorda analüüsida enne valiku tegemist	Baastase
1105		Oskab teha järeldusi, kui on infot analüüsinud	Baastase
1106		Oskab probleeme lahendada loogika abil	Baastase
1107		Kui ta mõtleb mingile teemale, oskab erinevaid mõtteid võrrelda	Baastase
1108		Oskab eristada faktiväiteid ja arvamused	BK
1109		Oskab seostada väiteid ja infot	BK

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1110		Oskab anda hinnanguid tööndite ja kogemuste alusel	BK
1111		Oskab analüüsida alternatiivseid vaatevinkleid	BK
1112		Kasutab enamat kui ühte infoallikat enne otsuse tegemist	BK
1113		Oskab kasutada enamat kui ühte infoallikat enne otsuse tegemist	BK
1114		Kui ta on vastakuti probleemiga, siis püüab kindlaks teha, millest probleem tekkis	BK
1115		Oskab kriitiliselt mõelda mineviku kogemustele, et tuleviku edasimineku oleks informeeritud	BK
1116		Oskab üles ehitada loogilise ja kaitstava argumendi mingi konkreetse tõlgenduse poolt või vastu	BK
1117		Oskab hinnata argumente, väiteid ja veendumusi	BK
1118		Oskab analüüsivates materjalides tuvastada loogilisi seoseid	BK
1119	Peamine tunnus 66	Oskab hinnata erinevate valikuvariantidega seotud ohtusid	Keskmine tase
1120	Peamine tunnus 67	Näitab üles, et ta ka mõtleb sellele, kas tema kasutatud informatsioon on õige või mitte	Keskmine tase
1121		Mingi väite hindamisel oskab analüüsida tõendusmaterjale	Keskmine tase
1122		Oskab analüüsida teistes kultuurides leiduvaid erinevaid vaatevinkleid, tooteid või praktikaid	Keskmine tase
1123		Oskab hinnata, kas analüüsivad materjalid on asjakohased või kasulikud	Keskmine tase
1124		Oskab informatsiooni kriitiliselt hinnata	Keskmine tase
1125		Oskab hinnata, kas analüüsivad materjalid on veenvad või mitte	Keskmine tase
1126		Oskab eristada asjakohast ja mitteasjakohast informatsiooni ja tõendusmaterjale	Keskmine tase
1127		Näitab, et ta kaalub mingi valiku ohtusid ja / või kasutegureid, enne otsuse tegemist	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1128		Oskab materjale analüüsida loogiliselt või süstemaatiliselt	KE
1129		Enne otsuse tegemist seab valikud tähtsusjärjekorda	KE
1130		Hinnangute andmiseks kasutab kaalukaid tõendusmaterjale	KE
1131		Oskab eri valikuvariantide kulu-tulu analüüse läbi viia	KE
1132		Oskab analüüsida kogu teavet, mis tal eri valikute kohta on, enne otsuse tegemist	KE
1133		Näitab üles täpsusega arvestamist, kui ta informatsiooni analüüsib ja hindab	KE
1134		Oskab analüüsitavates materjalides tuvastada põhjus-tagajärg seoseid	KE
1135		Oskab hinnata, kas analüüsitavad materjalid on tõesed, täpsed või usaldusväärsed	KE
1136		Oskab kriitiliselt hinnata vastutavate inimeste tegusid inimõiguste austamisel, edendamisel ja teostamisel	KE
1137		Oskab uurida iga võimaliku probleemi lahendamise variandi tõenäolisi tulemusi	KE
1138		Oskab kasutada asjakohaselt erinevaid arutluskäike (üksikult üldisele, üldiselt üksikule, jne.)	KE
1139	Peamine tunnus 68	Oskab parajasti analüüsitavates materjalides tuvastada vastuolusid või lahknevusi	Edasijõudnud
1140	Peamine tunnus 69	Oskab kasutada selgesõnalisi ja konkreetseid kriteeriumeid, põhimõtteid või tõekspidamisi, et teha arvamussõnuseid	Edasijõudnud
1141		Oskab massmeedias (näit ajakirjanduses, teles) propagandat, stampe, sallimatust ja viha tekitavate inimeste ajendeid, kavatsusi ja plaane analüüsida	Edasijõudnud
1142		Oskab korrastatult ja järjepidevalt kokku koondada analüüsi tulemusi, et teha loogilisi ja kaitstavaid järeldusi	Edasijõudnud
1143		Probleemi lahendamiseks mõtleb kõigele, mis on probleemi osad, enne kui otsustab, mida teha	Edasijõudnud

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1144		Oskab uuritavatest üksikasjadest teha uusi kokkuvõtteid	Edasijõudnud
1145		Oskab analüüsida, kuidas terviku osad üksteist mõjutavad, et tekitada üldised tagajärjed	Edasijõudnud
1146		Oskab uurida nii lühi- kui ka pikaajalisi perspektiive	Edasijõudnud
1147		Oskab hinnata eeldusi ja ennetusi, millele materjalid tuginevad	Edasijõudnud

12. Kuulamis- ja vaatlemisoscused

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1201	Peamine tunnus 70	Kuulab hoolikalt tema omadest erinevad arvamused ära	Baastase
1202	Peamine tunnus 71	Kuulab teisi inimesi tähelepanelikult	Baastase
1203		Kuulab teisi inimesi aktiivselt	Baastase
1204		Pöörab tähelepanu mitte ainult sellele, mida öeldakse, vaid ka kuidas seda öeldakse	BK
1205		Mäletab teiste inimeste käitumise üksikasju	BK
1206		Pöörab suurt tähelepanu teiste inimeste käitumisele	BK
1207	Peamine tunnus 72	Vaatleb rääkija käeliigutusi ja üldist kehakeelt, et tal oleks parem aru saada sellest, mida rääkija tahab öelda	Keskmine tase
1208	Peamine tunnus 73	Suudab tulemuslikult kuulata, et teada saada teise inimese tähendused ja kavatsused	Keskmine tase
1209		Vaatleb teiste inimeste kehakeelt, et tal oleks parem aru saada, mida nad püüavad öelda	Keskmine tase
1210		Kui ta on uustulnuk eri riikidest pärit inimestega rühmas, püüab ta rühma reeglitest aru saada, vaadeldes inimeste käitumist	KE
1211		Saab aru, millised on keelt emakeelena rääkijate keelekasutusmustrid (näit. midagi küsides, vabandades või kurtes millegi üle), selle abil, et ta vaatleb tähelepanelikult nende käitumist	KE

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1212		Haarab kinni teiste inimeste mittesõnalistest märkidest, et aru saada nende väljaütlemata mõtetest või muredest	KE
1213	Peamine tunnus 74	Pöörab tähelepanu sellele, mida teised inimesed ridade vahel mõtlevad, ilma välja ütlemata	Edasijõudnud
1214	Peamine tunnus 75	Märkab, kuidas eri kultuurikuuluvusega inimesed reageerivad ühes ja samas olukorras erinevalt	Edasijõudnud
1215		Vaatleb tähelepanelikult nende inimeste käitumist, kellel on teistsugune kultuurikuuluvus	Edasijõudnud

13. Empaatia ehk teise inimese tunnetamisvõime

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1301	Peamine tunnus 76	Suudab aru saada, millal kaaslasel on tema abi vaja	Baastase
1302	Peamine tunnus 77	Väljendab kaastunnet halbade asjade üle, mida tema nähes on juhtunud teistele inimestele	Baastase
1303		Väljendab kaastunnet inimestele, keda koheldakse ebaõiglaselt	Baastase
1304		Väljendab kaastunnet teistele inimestele, kui neil esinevad probleemid	Baastase
1305		Väljendab kaasatundmist teisele inimesele, kes on saanud haavata või on närvis	Baastase
1306		Tunnetab, kui teised inimesed ärrituvad	Baastase
1307		Oskab ära tunda, kui teine inimene on tema peale pahane	Baastase
1308		Pöörab tähelepanu sellele, mida teised inimesed tunnevad	BK
1309		Oskab kirjeldada tundeid, mida on märganud teistel inimestel olevat	BK
1310		Pahandab, kui näeb, et kedagi koheldakse halvasti	BK
1311		Väljendab kaastunnet teiste inimeste ebaõnne puhul	BK

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1312		Oskab selgitada, miks keegi teine saab pahaseks	BK
1313	Peamine tunnus 78	Püüab oma sõpradest paremini aru saada, kujutades ette, kuidas asjad nende vaatevinklist paistavad	Keskmine tase
1314	Peamine tunnus 79	Arvestab otsuste tegemisel teiste inimeste tunnetega	Keskmine tase
1315		Oskab õigesti kirjeldada teiste inimeste tunnetusi, tundeid ja vajadusi	Keskmine tase
1316		Rääkides kellegagi püüab aru saada, mida teine inimene tunneb	Keskmine tase
1317		Näitab üles võimet mõelda nende inimeste seisukohast, kes on hädas	Keskmine tase
1318		Väljendab muret teiste inimeste üle, kelle heatahtlikkust kuritarvitatakse	Keskmine tase
1319		Näitab võimet kirjeldada, mida teised inimesed oletatavasti tunnevad	Keskmine tase
1320		Väljendab kaastunnet inimestele, kellel on vähem õnne kui tal endal.	Keskmine tase
1321		Väljendab kaastunnet inimesele, kellel ei olegi sõpru.	Keskmine tase
1322		Oskab ära tunda, kui kellelgi on vaja lohutust ja tundelist tuge, isegi kui see inimene seda avalikult ei näita	KE
1323		Pahandab, kui näeb, et keegi jäetakse rühmast välja	KE
1324		Kui teised inimesed on pahased, siis ta muutub kurvaks või tal tekib nende pärast mure	KE
1325	Peamine tunnus 80	Väljendab seisukohta, et kui ta mõtleb teistes riikides elavatele inimestele, siis ta ka jagab nende rõõme ning muresid	Edasijõudnud
1326	Peamine tunnus 81	Määrab õigesti kindlaks teiste inimeste tunded, isegi kui nad ei soovi neid tundeid välja näidata	Edasijõudnud
1327		Oskab kirjeldada teiste inimeste ainulaadseid muresid	Edasijõudnud

14. Mõttepaindlikkus ja kohanemisvõime

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1401	Peamine tunnus 82	Muudab oma arvamusi, kui talle läbi mõistliku mõttevahetuse näidatakse, et taoline muutus on vajalik	Baastase
1402	Peamine tunnus 83	Võib muuta enda tehtud otsuseid, kui nende otsuste tagajärgedest on näha, et otsuseid on vaja muuta	Baastase
1403		Kui vajalik, kohandab oma tööviisi	Baastase
1404		Kui nõutav, siis kohandab oma suhtlusstiili, et teiste inimestega tulemuslikumalt suhelda	Baastase
1405		Kui olukord nõuab, siis ta muudab viisi, kuidas ta mingit mõtet teistele selgitab	Baastase
1406		Kohandab oma käitumist uutes olukordades, arvestades eelnevatest olukordadest saadud õppetunde	Baastase
1407		Muudab viisi, kuidas ta midagi teeb, kui ta näeb, et asjade kulg on probleemne	BK
1408		Kohaneb uute olukordadega selle läbi, et kogub täiendavat teavet	BK
1409		Kohandub kergesti uute inimestega	BK
1410		Kohandab plaane, reageerides muutuvatele oludele	BK
1411		Kui tal esineb probleem, püüab eri viisidel seda lahendada	BK
1412		Kui miski ei suju vastavalt plaanile, siis ta muudab oma tegevusi, püüdes eesmärki saavutada	BK
1413	Peamine tunnus 84	Kohaneb uute olukordadega, kasutades mingit uut oskust	Keskmine tase
1414	Peamine tunnus 85	Kohaneb uute olukordadega, rakendades oma teadmisi erineval moel	Keskmine tase
1415		Muudab oma tegevusviisi, kui saab mingeid uusi arusaamasid, mis seda tingivad	Keskmine tase
1416		Näitab üles paindlikku mõtteviisi ja kohanemisvõimet uute inimeste, kohtade ja olukordadega	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1417		Näitab üles paindlikku mõtteviisi, kui tema ees on takistused	Keskmine tase
1418		Näitab üles paindlikku mõtteviisi, kui ta suhtleb inimestega, kes on muu kultuurikuuluvusega kui ta ise	Keskmine tase
1419		Suudab vajadusel muuta omaenda õppestrateegiaid	Keskmine tase
1420		Kohandub kergesti uute olukordadega	Keskmine tase
1421		Tal on hea meel uute ja ebaharilike olukordade üle	Keskmine tase
1422		Kohandub muutustega tulemuslikult	Keskmine tase
1423		Kohaneb kergesti uute kultuurikeskkondadega	KE
1424		Näitab üles võimet üle saada ängistustest, muresemistest ja ebaturvalisusest, et kohtub ja suhtleb muude inimestega, kellel on tema endaga võrreldes erinev kultuurikuuluvus	KE
1425		Rääkides muude kultuuritaustadega inimestega, kohandub asjakohaselt käeliigutustele nendega suheldes	KE
1426		Kohaneb hästi eri nõuete ja kontekstidega	KE
1427		Oskab kohandada oma tavapärast mõtteviisi vastavalt vajadustele ja oludele	KE
1428		Oskab kohandada eri kultuuristiilidele ja kultuurikäitumistele	KE
1429		Hoiab omaenda tundeid kontrolli all, mõeldes asjadele üldistatumalt	KE
1430	Peamine tunnus 86	Kui ta suhtleb muude kultuurisihtrühmadega, siis ta võtab omaks nende suhtluskultuurilised tavad	Edasijõudnud
1431	Peamine tunnus 87	Suudab muuta ka enda käitumist, et see sobiks teistele kultuuridele	Edasijõudnud
1432		Kuigi ta on oma kultuuri liige, tunneb ta ennast peaaegu sama hästi ühes või mitmes muus kultuuris	Edasijõudnud
1433		Oskab sobivaid strateegiaid omandada, et kohaneda mõne teise riigi kultuuriga	Edasijõudnud

15. Keelelised, suhtlusalased ja mitmekeelelised oskused

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1501	Peamine tunnus 88	Oskab väljendada oma mõtteid mõne probleemi kohta	Baastase
1502	Peamine tunnus 89	Palub rääkijatel öeldut korrata, kui see talle selge ei olnud	Baastase
1503		Kellegagi rääkides püüab hoida silmsidet	Baastase
1504		Kasutab käeliigutusi oma mõtte edastamiseks	Baastase
1505		Suudab oma mõtte teis(t)ele edastada	Baastase
1506		Esitab küsimusi selleks, et olla vestlusesse kaasatud	BK
1507		Et rõhutada öeldut, kasutab kehakeelt	BK
1508		Annab teistele inimestele teada, et ta on nende mõtete suhtes vastuvõtlik	BK
1509		Saavutab hea suhtluse teiste inimestega selle läbi, et tema enda suhtlussõnumid on selged	BK
1510		Oskab kindlaks teha, kui kaks inimest püüavad öelda sama asja, kuid eri viisil	BK
1511		Kui esineb suhtlusprobleem, siis ta oskab sageli leida selle ületamisviisi (näiteks käeliigutuste, uuesti selgitamise, lihtsustamise abil)	BK
1512		Kasutab käeliigutusi, et teha ilmekamaks seda, mida ta püüab öelda	BK
1513	Peamine tunnus 90	Esitab küsimusi, mis näitavad tema arusaamist teiste inimeste seisukohtadest	Keskmine tase
1514	Peamine tunnus 91	Suudab omandada erinevaid viise viisakuse väljendamiseks mõnes teises keeles	Keskmine tase
1515		Oskab teisi inimesi veenda ja nendega läbi rääkida	Keskmine tase
1516		Teeb kindlaks, kas tema enda sõnumitest saadi aru nii, nagu need olid mõeldud	Keskmine tase
1517		Suudab kindlaks teha, kui mõni inimene küll kuulab teda, aga ei kuule seda, mida ta ütleb	Keskmine tase
1518		Kui esineb mitmeti tõlgendatavat suhtlust, siis oskab ta selgitada või muul viisil sellega rahuldavalt hakkama saada	Keskmine tase
1519		Oskab kohandada ja muuta omaenda keelelist ja suhtluskäitumist, et kasutada oma vestluskaaslasele sobivat suhtlustava	KE

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1520		Oskab tulemuslikult ja tõhusalt suhelda kultuuridevahelises olukorras	KE
1521		Oskab kindlaks teha, et ta on aru saanud, mida teine inimene ütles, enne kui ta ise vastab	KE
1522		Sõnastab ümber teise inimese öeldu, et olla kindel, et ta temast aru sai	KE
1523		Oskab tegeleda katkestustega suhtluses, sõnastades ümber, korrates üle või lihtsustades omaenda sõnumit, millest oli valesti aru saadud	KE
1524		Oskab ära tunda erinevaid rääkimisstiile, mis on kasutusel vähemalt veel ühes ühiskonnarühmas või kultuuris	KE
1525		Oskab esitada küsimusi selgituste saamiseks õigel ja tundlikul viisil nendel juhtudel, kus on näha ebakõla teise inimese sõnalistes ja mittesõnalistes sõnumites	KE
1526	Peamine tunnuse 92	Suudab keeleliselt vahendada kultuuridevahelisi mõttevahetusi, tõlkides kirjalikult, suuliselt või selgitades	Edasijõudnud
1527	Peamine tunnuse 93	Suudab edukalt vältida kultuuridevahelisi arusaamatusi	Edasijõudnud
1528		Suudab vastata kultuuridevaheliste olukordade suhtlusnõuetele, kasutades ühist keelt, et üksteise keelest aru saada	Edasijõudnud
1529		Oskab ära tunda erinevaid suhtlustavasid, mida kasutatakse vähemalt veel ühes ühiskonnarühmas või kultuuris	Edasijõudnud
1530		On keeleliselt ja kultuuriliselt pädev vähemalt veel ühes keeles ja kultuuris, mis ei ole tema keel ja kultuur	Edasijõudnud

16. Koostööoskused

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1601	Peamine tunnuse 94	Loob positiivseid suhteid teiste inimestega antud rühmas	Baastase
1602	Peamine tunnuse 95	Kui ta tegutseb ühe liikmena mingis rühmas, siis ta teostab rühma tööst oma osa	Baastase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1603		Oskab tulemuslikult ja austavalt koos tegutseda teiste inimestega	Baastase
1604		Oskab rühmas olla rühmaliige	Baastase
1605		Oskab teiste inimestega positiivselt koos tegutseda	Baastase
1606		Jagab oma mõtteid ja teadmisi teistega	Baastase
1607		Tegutsedes rühma liikmena, näitab üles rühma teiste liikmete väärtustamist ja austamist	BK
1608		Tegutseb hästi koos teistega	BK
1609		Tegutsedes rühma liikmena, tegutseb vastavalt rühma otsustele ja tegevustele	BK
1610		Tegutsedes rühma liikmena, suudab oma veendumusi ja arvamusi tulemuslikult rühma teistele liikmetele väljendada	BK
1611		Teeb teiste inimestega tulemuslikult koostööd	BK
1612		Nõustub koostöös tehtud töö eest ühiselt vastutama	BK
1613		Oskab asjakohaselt teisi nende töös aidata	BK
1614		On tootlik rühmaliige	BK
1615	Peamine tunnus 96	Tegutseb üksmeele saavutamiseks rühma eesmärkide täitmiseks	Keskmine tase
1616	Peamine tunnus 97	Rühma ühe liikmena tegutsedes hoiab ka teisi kursis igasuguse asjakohase või kasuliku teabega	Keskmine tase
1617		Oskab uustulnukat aidata, et ta saaks rühma osaks	Keskmine tase
1618		Osaleb tulemuslikult rühma koosolekutel	Keskmine tase
1619		Juba ette jagab kasulikku teavet / teadmist teistega	Keskmine tase
1620		Pidevalt osaleb hästi rühma tegevustes	Keskmine tase
1621		Tegutsedes rühma liikmena, innustab rühma liikmeid, et nad väljendaks oma seisukohti ja arvamusi	KE
1622		Rühmades tegutsedes nõustub väga erinevate rollidega	KE

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1623		Kui esineb probleem, laseb teistel ennast rühmas ka selles olukorras hästi tunda	KE
1624		Aitab teisi innustada rühmas tegutsedes, innustades neid osalema	KE
1625		Pidevalt tegutseb koos teistega nii, et saaks täita eesmärgid ja ülesandeid	KE
1626		Oskab seada rühma eesmärgid	KE
1627		Suudab innustada teisi rühma liikmeid, et teha koostööd ja aidata üksteist, et saavutada rühma eesmärgid	KE
1628		Tegutsedes rühma liikmena, palub ja kasutab teiste rühma liikmete oskusi, mõtteid ja arvamusi	KE
1629	Peamine tunnus 98	Tekitab innustust rühma liikmetes, kui jagatud eesmärgid on ka saavutatud	Edasijõudnud
1630	Peamine tunnus 99	Tegutsedes üheskoos teistega toetab teisi inimesi, hoolimata nende erinevatest seisukohtadest	Edasijõudnud
1631		Otsib võimalusi teha teiste inimestega koostööd	Edasijõudnud
1632		Kui ta näeb midagi, mida oleks vaja ära teha, siis ta püüab kaasata ka teisi sellesse töösse	Edasijõudnud
1633		Suudab veenda rühma teisi liikmeid jagama oma asjakohaseid teadmisi, kogemusi ja ekspertteadmisi	Edasijõudnud
1634		Kaasab teisi inimesi tegevuskavade planeerimise ja väljatöötamise, et ka need inimesed oleks tegevuskava suhtes pühendunud	Edasijõudnud

17. Tülitahendusoskused

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1701	Peamine tunnus 100	Suudab tülitsevate leeridega suhelda austaval viisil	Baastase
1702	Peamine tunnus 101	Suudab leida valikuvõimalusi tülide lahendamiseks	Baastase
1703		Tülide lahendamiseks teeb teistega koostööd	Baastase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1704		Näitab üles võimet leida tülide lahendamiseks praktilisi lahendusi	BK
1705		Oskab kuulata tüli osapooli, et kindlaks määrata ühiseid huvisid	BK
1706		Tegutseb tüli lahendamiseks nii, et näitab üles austust teiste inimeste arvamuste suhtes	BK
1707		Aitab teistel määrata, kuidas lahkheliseid lahendada	BK
1708		Oskab soodustada aktiivset kuulamist ja avatud arutelu kui tüllahenduse töövahendeid	BK
1709		Oskab tülipooltele läheneda asjakohasel viisil	BK
1710	Peamine tunnus 102	Suudab kaasa aidata, et teised saaks tülisid ära lahendada, edendades nende arusaamist, millised valikuvõimalused selleks on olemas	Keskmine tase
1711	Peamine tunnus 103	Suudab tülisse kaasatud osapooli panna üksteist aktiivselt kuulama ja jagama oma probleeme ning muresid	Keskmine tase
1712		Leiab tülidele lahendusi, mis on mõlemale poolele kasulikud	Keskmine tase
1713		Kergendab suhtlemist tülipoolte vahel, kes eelnevalt ei suutnud oma erimeelsustest üle saada	Keskmine tase
1714		Oskab tülide lahendamiseks kasutada läbirääkimisoskusi	Keskmine tase
1715		Oskab tülipooltel aidata leida ühiseid aluseid, millele luua kokkulepe	Keskmine tase
1716	Peamine tunnus 104	Alustab regulaarselt suhtlust, et ära lahendada inimestevahelisi tülisid	Edasijõudnud
1717	Peamine tunnus 105	Suudab tulemuslikult hakkama saada teiste inimeste tundelise rõhutisega, ängistusega ning ebakindlusega tüliolukordades	Edasijõudnud
1718		Oskab tülipooli suunata, et kokku leppida optimaalsetes ja mõlema poole nõusoleku saavutatavates lahendustes oma tülile	Edasijõudnud
1719		Lahendades tülisid, keskendub püsivalt vastavatele teemadele ning väldib, et teisesed teemad või mitteseotud küsimused võiksid tulemust segada	Edasijõudnud
1720		Oskab tülide võimalikke kompromisse või lahendusi täiendavalt töödelda	Edasijõudnud

TEADMISED JA KRIITILINE ARUSAAMINE

18 Teadmised ja kriitiline arusaamine iseendast

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1801	Peamine tunnus 106	Suudab kirjeldada omaenda käitumise ajendeid	Baastase
1802	Peamine tunnus 107	Suudab kirjeldada, mil viisil tema mõtted ja tunded mõjutavad tema käitumist	Baastase
1803		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, mis on tema enda ajendid, vajadused ja eesmärgid	BK
1804		Oskab selgitada, kuidas tema enda isikuomadused mõjutavad tema käitumist eri olukordades	BK
1805	Peamine tunnus 108	Suudab kriitiliselt mõelda omaenda töökspidamiste ja veendumuste üle	Keskmine tase
1806	Peamine tunnus 109	Suudab kriitiliselt mõelda iseendale, lähtudes mitmest erinevast vaatevinklist	Keskmine tase
1807		Oskab kriitiliselt mõelda sellele, kuidas teised inimesed teda tajuvad	KE
1808		Oskab kriitiliselt mõelda nendele viisidele, kuidas tema mõtted ja tunded mõjutavad tema käitumist	KE
1809		Oskab kriitiliselt mõelda omaenda vaatevinklitele, kuidas ta maailma näeb	KE
1810	Peamine tunnus 110	Suudab kriitiliselt mõelda omaenda eelarvamuste ja stampide üle ning selle üle, miks need on tekkinud	Edasijõudnud
1811	Peamine tunnus 111	Suudab kriitiliselt mõelda iseenda tunnete ja tunnetuste väga erinevates olukordades	Edasijõudnud
1812		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas tema enda kultuurikuuluvused mõjutavad tema arvamussuseid	Edasijõudnud
1813		Oskab kriitiliselt mõelda nendele teguritele, mis on mõjutanud tema enda kultuuridevahelist väljaarenemist	Edasijõudnud

19. Teadmised ja kriitiline arusaamine keelekasutusest ja suhtlemisest

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1901	Peamine tunnus 112	Suudab selgitada, kuidas hääletoon, silmside ja kehakeel võivad kaasa aidata suhtlusele	Baastase
1902	Peamine tunnus 113	Suudab kirjeldada, millist mõju suhtlusele ja teistele inimestele avaldavad erinevad suhtlusstiilid	Keskmine tase
1903	Peamine tunnus 114	Suudab selgitada, kuidas suhtlussidemed on mõnikord kodeeritud vestlustes kasutatavatesse keelekasutuse vormidesse (näiteks tervitades, kellegi poole pöördudes, hüüatuste kasutamine)	Keskmine tase
1904		Suudab selgitada, kuidas erinevaid keelevorme kasutatakse eri olukordades ja kontekstides	Keskmine tase
1905		Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas erinevad suhtlusstiilid võivad tulemuseks anda suhtluse katkemise	Keskmine tase
1906		Suudab kirjeldada erinevaid suhtluslaseid kokkuleppeid, mida kasutatakse vähemalt ühes muus ühiskonnarühmas või kultuurirühmas	Keskmine tase
1907		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas erinevad kuulajaskonnad võivad tajuda erinevaid tähendusi täpselt sama informatsiooni kohta	Keskmine tase
1908		Oskab kirjeldada mõningaid tagajärgi, mida erinevad keelekasutusstiilid võivad kaasa tuua suhtlusolukorras ja tööolukorras	Keskmine tase
1909		Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas kultuuridevaheline suhtlemine võib mõjutada suhteid inimeste/rahvaste vahel, kellel on erinevad kultuurikuuluvused	KE
1910		Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas kellegi enda oletused, eelarvamused, tajumised, veendumused ja otsushinnangud sõltuvad konkreetse(te)st keel(t)est, mida ta räägib	KE
1911		Suudab kriitiliselt mõelda mõningate tagajärgede, mida erinevad keelekasutusstiilid võivad kaasa tuua suhtlusolukorras ja tööolukorras	KE

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
1912	Peamine tunnus 115	Suudab selgitada, miks teistsuguse kultuurikuuluvusega inimestel võivad esineda erinevad, kuid nende vaatevinklist tähendusrikkad sõnalised ja mittesõnalised suhtlustavad	Edasijõudnud
1913	Peamine tunnus 116	Suudab kriitiliselt mõelda erinevate suhtlustavade üle, mida kasutatakse vähemalt ühes muus ühiskonnarühmas või muus kultuuris	Edasijõudnud

20A. Teadmised ja kriitiline arusaamine poliitikast, õigusest ja inimõigustest

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2001	Peamine tunnus 117	Suudab selgitada põhiliste poliitiliste mõistete tähendust, sealhulgas demokraatia, vabadus, kodanikuks olemine, õigused ja vastutused	Baastase
2002	Peamine tunnus 118	Suudab selgitada, miks igapähele on vastutus austada teiste inimeste inimõigusi	Baastase
2003		Oskab selgitada põhiliste juriidiliste mõistete tähendust, sealhulgas õigus, võrdõiguslikkus, vajadus seaduste ja reeglite järele ning õigusriik	Baastase
2004		Oskab kriitiliselt mõelda inimõiguste mõiste üle	Baastase
2005		Oskab kirjeldada riikide kohustusi seoses inimõigustega	BK
2006	Peamine tunnus 123	Suudab selgitada inimõiguste üleüldist, murdmatut ja jagamatut olemust	Keskmine tase
2007	Peamine tunnus 124	Suudab kriitiliselt mõelda seoste üle inimõiguste, demokraatia, rahu ja turvalisuse vahel globaliseerunud maailmas	Keskmine tase
2008	Peamine tunnus 125	Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, mis on inimõiguste rikkumise peapõhjused, sealhulgas stambid ja eelarvamused nendes protsessides, mille kaudu esinevad inimõiguste kuritarvitused	Keskmine tase
2009		Oskab kriitiliselt mõelda inimõigustealaste väljakutsete üle, mis on olemas tema enda kogukonnas ja ühiskonnas	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2010		Oskab kriitiliselt mõelda inimõigustealaste küsimuste või liikumiste üle tema enda riigis	Keskmine tase
2011		Oskab kriitiliselt mõelda inimõiguste kui tõekspidamiste raamistiku üle ning nende tihedale seosele muude moraalsete, eetiliste ja usuliste tõekspidamiste raamistikega	KE
2012	Peamine tunnus 130	Oskab kirjeldada erinevaid viise, kuidas kodanikud saavad poliitikat mõjutada	Edasijõudnud
2013	Peamine tunnus 131	Oskab kriitiliselt mõelda inimõiguste raamistiku muutuva omaduse üle ning selle üle, kuidas inimõigustealane areng jätkub maailma erinevates piirkondades	Edasijõudnud
2014		Oskab kriitiliselt mõelda demokraatlike poliitiliste protsesside olemuse ja eesmärkide üle	Edasijõudnud
2015		Oskab kriitiliselt mõelda õigussüsteemi õiguse olemuse ja eesmärkide üle	Edasijõudnud

20B. Teadmised ja kriitiline arusaamine kultuurist, kultuuridest ja uskudest

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2016	Peamine tunnus 119	Suudab kirjeldada põhilisi kultuurilisi praktikaid (näiteks söömistavad, tervitamisavad, inimeste poole pöördumise viisid, viisakus) ühes muus kultuuris	Baastase
2017	Peamine tunnus 120	Suudab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas just tema enda maailmanägemus on üks paljudest maailmanägemustest	Baastase
2018		Oskab kirjeldada mitmeid erinevaid kultuure, eriti tõekspidamisi, tavasid ja praktikaid, mis nendes kultuurides on tavalised	Baastase
2019		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas kultuuridevaheline suhtlus võib mõjutada olukordi ja sündmusi	BK
2020		Oskab kirjeldada eri usutavade vahelisi ühiseid jooni ja erinevusi	BK
2021	Peamine tunnus 126	Oskab selgitada ohtusid, mis tekivad, kui ühe inimese käitumise järgi teha üldistusi kogu kultuuri kohta	Keskmine tase

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2022	Peamine tunnus 127	Oskab kriitiliselt mõelda ususümbolite, usutalituste ja usulise keelekasutuse üle	Keskmine tase
2023		Oskab selgitada, miks kõikides kultuurirühmades leidub üksikinimesi, kes vaidlustavad ja panevad küsimuse alla tavapäraseid kultuurilisi tähendusi	Keskmine tase
2024		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, mis roll on usulistel ja mitteusulistel veendumustel ühiskonnas ja avalikus elus	Keskmine tase
2025		Oskab selgitada, miks kõik kultuurirühmad pidevalt edasi arenevad ja muutuvad	KE
2026		Oskab selgitada, miks kõik kultuurirühmad on seesiselt muutlikud, eripalgelised ja erineva koosseisuga	KE
2027		Oskab analüüsida muutlikkust, mis esineb kultuuride hulgas käitumismustrite osas	KE
2028		Oskab analüüsida muutlikkust, mis esineb käitumismustrites kultuure läbivalt	KE
2029		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas kultuurirühmade sees toimivad võimustruktuurid ja eristavad (diskrimineerivad) praktikad, eesmärgiga kitsendada valikuvõimalusi rühma liikmetele, kellel ei ole võimu	KE
2030		Oskab konkreetsete usutavade ajaloo põhiaspekte kirjeldada	KE
2031		Oskab kriitiliselt mõelda selle fakti üle, et üksikinimeste väljendatud usud erinevad tõenäoliselt mitmel moel nende uskude standardsest, õpikulisest ettekujutusest	KE
2032		Määrab kindlaks konkreetsete usutavade põhitekstid ja põhidoktriinid	KE
2033		Oskab kirjeldada konkreetseid uskusiid praktiseerivate üksikisikute uskumuste, tõekspidamiste, praktikate ja kogemuste põhijooni	KE
2034		Oskab kriitiliselt mõelda uskujate uskude, tõekspidamiste, praktikate ja kogemuste üle	KE
2035	Peamine tunnus 132	Oskab selgitada, miks ei ole olemas selliseid kultuurirühmi, millel oleks jäädavalt kindlaksmääratud omadused	Edasijõudnud

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2036	Peamine tunnus 133	Oskab selgitada, miks kõik usulised rühmad pidevalt edasi arenevad ja muutuvad	Edasijõudnud
2037		Oskab kirjeldada üksikute uskude raames olemas olevate uskude ja praktikate sisemist mitmekesisust	Edasijõudnud

20C. Teadmised ja kriitiline arusaamine ajaloost, meediast, majandustest, keskkonnast ja jätkusuutlikkusest

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2038	Peamine tunnus 121	Suudab hinnata ühiskonna mõju looduslikule maailmale, näiteks rahvastiku kasvu, arengu ja loodusvarade kasutamise seisukohast	Baastase
2039	Peamine tunnus 122	Suudab kriitiliselt mõelda keskkonnakahjustamisega seotud ohtudele	Baastase
2040		Oskab kriitiliselt mõelda globaalse kogukonna üksteisest sõltumise üle	Baastase
2041		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, millised töökspidamised, käitumised ja elustiilid on nõutavad jätkusuutlikuks tulevikuks	Baastase
2042		Oskab kriitiliselt mõtiskleda vajaduse järele tarbida vastutustundlikult	Baastase
2043		Oskab kriitiliselt mõelda nende viiside üle, kuidas kodanikud ja valitsused võivad kaasa aidata keskkonna-alasele jätkusuutlikkusele	Baastase
2044		Oskab kriitiliselt mõelda ebavõrdsustele maailmas	Baastase
2045	Peamine tunnus 128	Oskab kirjeldada propaganda tagajärgi kaasaegses maailmas	Keskmine tase
2046	Peamine tunnus 129	Oskab selgitada, kuidas inimesed saavad ennast hoida ja kaitsta propaganda eest	Keskmine tase
2047		Oskab selgitada, mis on propaganda	Keskmine tase
2048		Oskab selgitada, mis muudab inimesed propaganda poolt haavatavaks	Keskmine tase
2049	Peamine tunnus 134	Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas ajalugusid sageli esitletakse ja õpetatakse rahvuskesksest vaatevinklist lähtudes	Edasijõudnud

ID	Peamise tunnuse nr.	Tunnus	Mis tasemel
2050	Peamine tunnus 135	Oskab selgitusi anda riikide majanduste kohta ja selle kohta, kuidas majanduslikud ja rahanduslikud protsessid ühiskonna toimimist mõjutavad	Edasijõudnud
2051		Oskab kriitiliselt järele mõelda ajaloo voolava olemuse üle ja selle üle, kuidas mõõdaniku tõlgendused kultuuriti erinevad	Edasijõudnud
2052		Oskab kriitiliselt mõelda erinevate jutustuste üle, mis eri vaatevinklitest lähtuvalt jutustavad ajaloolistest jõududest ja teguritest, mis on kujundanud kaasaegse maailma	Edasijõudnud
2053		Oskab kriitiliselt mõelda selle üle, kuidas kodanikusolemise mõiste on eri viisidel eri kultuurides aja jooksul muutunud	Edasijõudnud
2054		Oskab välja tuua eri jutustusi eri vaatevinklitest lähtudes ajalooliste jõudude ja tegurite kohta, mis on kaasaegse maailma kujundanud	Edasijõudnud
2055		Oskab kriitiliselt mõelda ajaloolise uurimise protsesside üle	Edasijõudnud
2056		Oskab kriitiliselt mõelda eetiliste küsimuste üle, mis on seotud globaliseerumisega	Edasijõudnud
2057		Oskab kriitiliselt mõelda globaalse kogukonna majandusliku üksteisest sõltumise üle	Edasijõudnud
2058		Oskab kriitiliselt mõelda seoste üle majanduslike, ühiskondlike, poliitiliste ja keskkonna-alaste protsesside vahel	Edasijõudnud
2059		Oskab selgitada mõju, mida isiklikud valikud, poliitilised tegevused ja tarbimismustrid võivad omada maailma muudes osades	Edasijõudnud

3. peatükk

Tunnuste väljatöötamise, läbikatsetamise ja neile skaalade määramise tööprotsess

Üheks suurimaks inspiratsiooniallikaks demokraatliku kultuuri pädevuste (CDC) tunnuste väljatöötamiseks oli eelnev töö, mida on tehtud tunnuste loomiseks Euroopa Ühise Keeltereferentside raamistiku jaoks (CEFR).

Arvestades CEFR-raamistiku tunnuste koostamise edukat kogemust alustati samalaadse tööga käesolevas Raamistikus, et sõnastada, testida ja hindamiskaala luua pädevuste tunnuste jaoks. Protsess seisnes mitmes järgus:

1. Kriteeriumite määratlemine tunnuste sõnastamiseks.
2. Esiolse suure kavand-tunnuste andmebaasi sõnastamine.
3. Tunnuste väljavalimine vastavalt ekspertide ja haridusala kutsetöötajate tagasisidele.

4. Valitud tunnuste katsetamine pilootprojektides üleeuroopaliselt erinevates hariduskohtades.
5. Hindamiskaala määramine tunnustele vastavalt oskuste eri tasemetele.

Kriteeriumite määratlemine tunnuste sõnastamiseks

CEFR-raamistiku kogemuse põhjal tehti kindlaks järgmised kriteeriumid kui asjakohased tunnuste sõnastamiseks:

- i. **Lühidus.** Tunnused pidi olema pigem lühikesed kui pikad, ideaalselt mitte rohkem kui umbes 25 sõna.
- ii. **Positiivsus.** Iga tunnus pidi väljendama suutlikkust positiivse ütlusega (näiteks suudab, väljendab, toetab), mitte negatiivse ütlusega (näiteks ei suuda, ei saa, on piiratud). Nii saab õpetaja öelda: « Jah, see inimene suudab teha seda/tal on (tõekspidamine, hoiak, oskus, teadmine, arusaam) » või « Ei, see inimene ei suuda seda, tal ei ole (tõekspidamist, hoiakut, oskust, teadmist, arusaama) ».
- iii. **Selgus.** Iga tunnus pidi olema üleni arusaadav ja mitte täis erialakeelt ning kirjutatud suhteliselt lihtsa grammatikaga.
- iv. **Iseseisvus.** Iga tunnus pidi olema iseseisev, sõltumata teistest tunnustest. Teiste sõnadega ei võinud tunnus tähendus sõltuda ainult suhtest teiste tunnuste sõnastusega selles kompleksis. Sel põhjusel välditigi seda, et tunnused kasutaks sama ütlust mitmeid kordi, et tekiks kompleks ainuüksi kirjeldava sõna või lause asendamisega ütlustes (näit. halb/keskmine/hea ; natuke/mõned/paljud/ enamik ; küllalt laiapõhjaline/väga laiapõhjaline), sest see oleks tähendanud, et need ühikud ei oleks olnud üksteisest sõltumatult iseseisvad.
- v. **Lõplik kindlus.** Iga tunnus pidi kirjeldama ka konkreetseid käitumisi või saavutusi, mis näitaks ära, kas vastav tõekspidamine/hoiak/oskus/teadmine/arusaam on või ei ole omandatud vastava üksikinimese poolt.

Esialgse suure kavand-tunnuste andmebaasi sõnastamine

Esialgse kavand-tunnuste andmebaasi väljatöötamiseks kasutati erinevaid allikmaterjale, sealhulgas olemasolevaid hindamiskaalasid, haridusmaterjale, uurimisdokumente ja poliitikadokumente, mis sisaldasid kas sobivaid hindamiskaala teabeüksusi või lühikesi kirjeldavaid ütlusi, mida võis nendest materjalidest välja võtta, ümber sõnastada ja kasutada kas tunnustena või saavutuste ütlustena 20 pädevuse jaoks, mis Raamistiku mudelis oli konkreetselt toodud. Kokku kasutati selle töö jaoks 98 allikmaterjali. Mõnest allikmaterjalist ei saanud tunnuseid otseselt tuletada, kuid taolised materjalid andsid selle eest kasulikku teavet pädevuste nende aspektide kohta, mida tuli arvesse võtta tunnuste sõnastamisel. Neid kasutati ka selle kontrollimiseks, et iga pädevuse täielik ulatus oleks õigesti kajastatud tunnustes, mis olid väljatöötamisel. Hindamiskaala ühikud ja kirjeldavad ütlused, mis esinesid allikmaterjalis, võeti sealt välja ja sõnastati ümber, et luua lühikesi iseseisvaid ütlusi, mis võiks võimalikult olla kasutatud tunnustena. Lisaks koostati uusi tunnuseid mudeli nende pädevuste jaoks, mille kohta oli leitud suhteliselt vähe hindamiskaala ühikuid või ütlusi. Uusi

tunnuseid koostati ka siis, kui leiti, et esines olulisi aspekte üksikutes pädevustes, mida juba koostatud tunnused piisavalt ei kajastanud.

Sel viisil sõnastatud võimalike tunnuste arv oli 2 085. Nüüd edasi vaatles neid kriitiliselt kaks eksperti, kes töötasid koos, et teada saada, kas nad vastavad ülaltoodud viiele kriteeriumile. Pärast läbivaatust jäeti alles 1 371 kavand-tunnust ja seejärel algas väljavalimine.

Tunnuste väljavalimine

Raamistikku koostava ekspertrühma liikmetelt paluti tagasisidet igaühe kohta 1 371st kavand-tunnusest ning paluti neid hinnata, kui asjakohased need olid sihtpädevuse suhtes, samuti hinnata nende selgust, iseseisvust teistest tunnustest, konkreetsust, kas nad on õppimiskohas ka vaadeldavad ja kui olulised nad on sihtpädevuse hindamiseks. Tulemusena jäeti alles 990 tunnust, mis said ekspertrühmalt kõrgeid hindeid ja positiivset tagasisidet.

Seejärel saadeti need 990 tunnust Euroopa 15sse riiki haridusala kutsetöötajatele, et saada täiendavat tagasisidet. Tagasiside saamiseks kasutati veebiküsimustikku, mis oli olemas kümnes keeles. Küsimustikuga paluti õpetajatel, koolitajatel ja muudel haridusala kutsetöötajate kategooriatel seostada tunnused sobivate pädevustega (selleks et tagada, et iga tunnus sobiks ühetähenduslikult kokku ainult ühe pädevusega), paluti ka tunnuseid hinnata kolme kriteeriumi alusel (selgus, konkreetsus ja võimalus seda õppimiskohas vaadelda). Samuti paluti iga tunnus kasulikkust hinnata hariduse eri tasandite jaoks ning anda tagasisidet tunnuste sõnastuse kohta. 1236 haridusala kutsetöötajat andis tagasisidet ja selle alusel jäeti alles 559 tunnust, mis olid saanud kõrgeid hindeid ning mis olid õigesti kokku viidud kavatsetud pädevusega. Need tunnused suunati edasi järgnevasse järku.

Tunnuste läbikatsetamine pilootprojektides

559 välja valitud tunnust saadeti seejärel pilootprojekti katsetuseks õppijatega erinevatesse hariduskohtadesse. Statistikanõuetest kinnipidamiseks, samas hoides õppijate valimit suuruses, mida on võimalik juhtida ning et tagada, et tunnused oleks õppijate jaoks asjakohased, kaasati ainult õppijaid vanuses üle 9 aasta.

Pilootprojektis läbikatsetamisel oli kolm eesmärki:

1. Saada tunnustele kinnitus konkreetses hariduskohas.
2. Eemaldada tunnused, mida ei saaks püsivalt praktikas kasutada.
3. Määrata tunnuste hindamiskaala, seostades nad oskuste tasemega.

Seda tööd toetas 858 õpetajat 16st riigist, kes töötasid erinevates ühiskondlik-kultuurilistes kontekstides, samuti eri liiki haridussüsteemides. Tänu nende riikide haridusametkondade kaasabile olid õpetajad eraldi ette valmistatud selleks tööks, tänu koolituste töötubadele, mille järel anti neile ülesandeks üle kontrollida piiratud arvu tunnuste (181 kuni 194) kehtivust. Kehtivuse kinnitamiseks paluti õpetajatel vaadelda ühe õppija käitumist, vastavate tegevuste seeria kontekstis, ja kasutada vaatluse läbiviimiseks tunnuseid, näidates ära, kas õppija näitas üles või ei konkreetselt

käitumist, mis igas tunnuses oli toodud. Seejärel paluti õpetajatel esitada oma tulemused, samuti mitmetes keetes veebiküsimustikku kasutades anda tagasisidet, kui kerge oli tunnuseid praktikas kasutada. Igaühe pilootprojekti kasutatud 559 tunnus kohta laekus üle 250 vastuse, mis oli piisav arv, et andmete statistilisel töötlemisel saada kindlad ja kehtivad tulemused.

Hindamiskaala määramine tunnustele vastavalt oskuste eri tasemetele

Saadud andmeid töödeldi kasutades ühikuvastuse teooria metoodikat (Rasch'i analüüs). Taolise analüüsiga on võimalik ühikuid järjestada (meie töö puhul, järjestada pädevuste tunnuseid) vastavalt nende raskusele teatud mõõtmes (meie puhul, vastav pädevuskomponent Raamistiku mudelis). Nimetatud analüüsiga saab teavet, mis võimaldab teha järgnevaid otsuseid : (a) kas konkreetne tunnus sobib vastava pädevuse komponendi jaoks (ehk kas ta kujutab endast antud pädevuse sobivat kirjeldust) ; (b) oskuste taset, millele tunnus vastab.

Tunnustele hindamiskaala määramine oli tundlik teema ning seda tuli käsitleda suure teadusliku rangusega, et saada kehtivaid, usaldusväärseid ja kasulikke võrdlusaluseid tulevase töö jaoks. Mitmekeelse veebiküsimustiku kaudu saadud andmeid töödeldi eraldi tarkvaraga ja nende osas tehti ka kvalitatiivne analüüs.

Tulemusena kinnitati 447 tunnist läbikatsetamisele esitatud 559st kui kasulikud. Lisaks oli võimalik neist mõningaid selgelt seostada ühega kolmest oskuse tasemest (baastase, keskmine tase ja edasijõudnud), samas teised, kuigi kinnituse saanud, paiknesid baas- ja kesktaseme vahel või kesktaseme ja edasijõudnute vahel.

Kinnitatud tunnuste täiskomplektist ja võttes aluseks statistilised andmed ning kvalitatiivse analüüsi tulemused, määrati kindlaks 135 peamist tunnist. Esialgseks kavatsuseks oli iga pädevuse jaoks määrata kindlaks kaks tunnist iga kolme oskuste tasandi jaoks. Aga analüüsi tulemusena pidi sellele reeglile seadma erandeid, mille tulemusena mõnede pädevuste osas on olemas kolm peamist tunnist taseme kohta, arvukalt peamisi tunnuseid iga taseme kohta teemal « teadmised ja kriitiline arusaamine maailmast » ning ainult üks kinnitatud tunnus ühe pädevuse ühe tasandi jaoks – seda kolme pädevuse osas.

Kokkuvõte

Välja töötatud tunnused kujutavad endast olulist ressursi nende jaoks, kes soovivad Raamistikku õppekohtades kasutada, kuid võivad nad annavad Raamistiku mudelis sisalduvate pädevuste praktilise kasutamise võimaluse, et vaadelda õppijatel esinevaid konkreetseid käitumisi.

Tunnuseid võib kasutada väga erinevateks eesmärkideks. Näiteks võib neid kasutada nn. tööriistakastina nende jaoks, kes peavad välja mõtlema, rakendama ja hindama õppetegevusi ning õppimisalgatusi, et edendada õppijate pädevusi demokraatliku kultuuri alal. Need haridusala kutsetöötajad, kes soovivad tunnuseid just nimetatud eesmärkideks kasutada, nendel soovitame lugeda käesoleva väljaande Köidet 3, Peatükke 1 ja 2, mis käsitlevad õppekavade väljatöötamist ja pedagoogikat (õpetamisteadust). Tunnuseid võib samuti kasutada õppijate olemasolevate oskuste taseme hindamiseks, et teha kindlaks valdkonnad, kus edasi areneeda. Samuti võib osutada tuge oskuste omandamise hindamisele pärast teatud õppeperioodi. Haridusala kutsetöötajad, kes soovivad tunnuseid emmal-kummal põhjusel kasutada, võiksid lugeda 3. köite Peatükki 3, mis käsitlebki hindamistööd. Tunnuste kasutajatel soovitatakse lugeda ka köite 1 peatüki 7 seda jaotust, kus öeldakse, kuidas tunnuseid peaks kasutama – ja mitte vähem tähtis – kuidas neid ei tohiks kasutada.

Täiendavaks lugemiseks

Bond T.G. and Fox C.M. (2015), *Applying the Rasch model: fundamental measurement in the human sciences* (3rd edn), Routledge, New York.

Council of Europe (2001), *Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment* (CEFR), Cambridge University Press, Cambridge, available at www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf, accessed 16 December 2017.

Kennedy D., Hyland A. and Ryan N. (2007), „Writing and using learning outcomes: a practical guide“, in Froment E. et al. (eds), *EUA Bologna handbook – Making Bologna work*, Article C 3.4-1, Raabe Verlag, Berlin.

North B. (2000), *The development of a common framework scale of language proficiency*, Peter Lang, New York.

North B. and Schneider G. (1998), „Scaling descriptors for language proficiency scales“, *Language Testing* Vol. 15, No. 2, lk. 217-63.

Euroopa Nõukogu väljaannete müügiagendid Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIA/BELGIUM/BELGIQUE

La Librairie Européenne - The European
Bookshop Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: + 32 (0)2 231 04 35
Fax: + 32 (0)2 735 08 60
E-mail: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services c/o Michot
Warehouses Bergense steenweg 77 Chaussée
de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Fax: + 32 (0)2 706 52 27
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSNIA JA HERTSEGOVIINA / BOSNIA AND HERZEGOVINA/ BOSNIE-HERZÉGOVINE

Robert's Plus d.o.o.
Marka Marulića 2/V BA-71000 SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

KANADA / CANADA

Renouf Publishing Co. Ltd. 22-1010 Polytek
Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Fax: + 1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

HORVAATIA / CROATIA/CROATIE

Robert's Plus d.o.o. Marasovičeva 67 HR-21000
SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

TŠEHHI VABARIIK / CZECH REPUBLIC/ RÉPUBLIQUE TCHÈQUE

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: + 420 2 424 59 204
Fax: + 420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz http://www.
suweco.cz

TAANI / DENMARK/DANEMARK

GAD
Vimmelskafte 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: + 45 77 66 60 00
Fax: + 45 77 66 60 01
E-mail: reception@gad.dk
http://www.gad.dk

SOOME / FINLAND/FINLANDE

Akateeminen Kirjakauppa PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINKI
Tel.: + 358 (0)9 121 4430
Fax: + 358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

PRANTSUSMAA / FRANCE

Please contact directly /
Merci de contacter directement Council of
Europe Publishing Éditions du Conseil de
l'Europe F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-mail: publishing@coe.int
http://book.coe.int
Librairie Kléber
1, rue des Francs-Bourgeois F-67000
STRASBOURG
Tel.: + 33 (0)3 88 15 78 88
Fax: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kléber@coe.int
http://www.librairie-kléber.com

KREEKA / GREECE/GRÈCE

Librairie Kauffmann s.a. Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: + 30 210 32 55 321
Fax: + 30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

UNGARI / HUNGARY/HONGRIE

Euro Info Service Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: + 36 1 329 2170
Fax: + 36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

ITAALIA / ITALY/ITALIE

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1 IT-50125 FIRENZE
Tel.: + 39 0556 483215
Fax: + 39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

NORRA / NORWAY/NORVÈGE

Akademika
Postboks 84 Blindern NO-0314 OSLO
Tel.: + 47 2 218 8100
Fax: + 47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POOLA / POLAND/POLOGNE

Ars Polona JSC
25 Obrocnaw Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: + 48 (0)22 509 86 00
Fax: + 48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correiros 61-3 PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Fax: 351 21 3224044
E mail: apoio.clientes@marka.pt
www.marka.pt

VENE FÖDERATSIOON / RUSSIAN FEDERATION/ FÉDÉRATION DE RUSSIE

Ves Mir
17b, Butlerova ul. - Office 338 RU-117342
MOSCOW
Tel.: + 7 495 739 0971
Fax: + 7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

ŠVEITS / SWITZERLAND/SUISSE

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins CH-1273 ARZIER
Tel.: + 41 22 366 51 77
Fax: + 41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

TAIVAN / TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road Taipei,
Taiwan
Tel: 886-2-8712 8886
Fax: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-mail: info@tycoon-info.com.tw orders@
tycoon-info.com.tw

ÜHENDKUNINGRIIK / UNITED KINGDOM/ ROYAUME-UNI

The Stationery Office Ltd PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: + 44 (0)870 600 5522
Fax: + 44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

AMEERIKA ÜHENDRIIGID ja KANADA / UNITED STATES and CANADA/ ÉTATS-UNIS et CANADA

Manhattan Publishing Co
670 White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Fax: + 1 914 472 4316
E-mail: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Euroopa Nõukogu Kirjastus / Council of Europe Publishing/Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int

Demokraatliku Kultuuri Pädevuste Mudel

